

Nives Tomasović
Muzej hvarske baštine
Hvar

UDK 728.84.025(497.583Hvar)

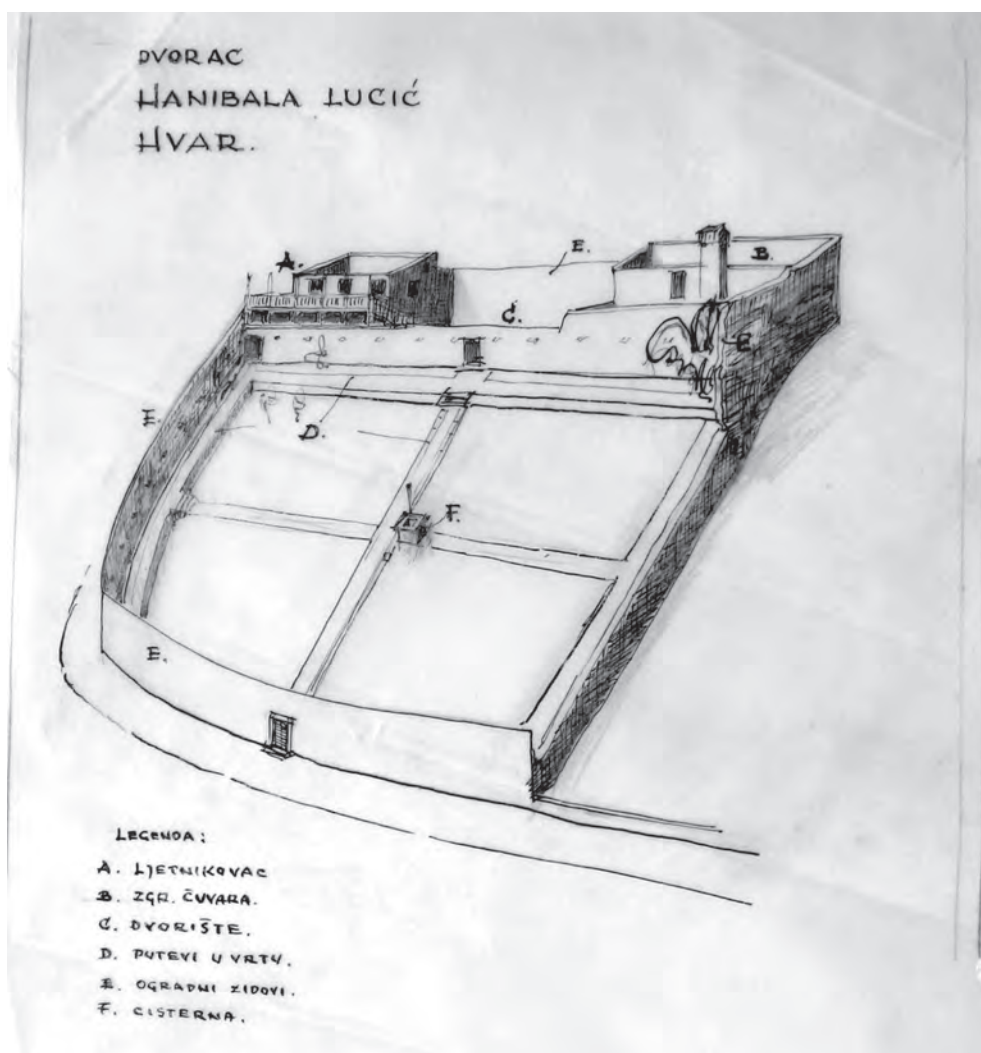
LJETNIKOVAC HANIBALA LUCIĆA U HVARU OD 1950. DO 2022. GODINE

Članak je pregled obnove i revitalizacije ljetnikovca Hanibala Lucića u Hvaru, u vremenu od 1950. do 2022. godine. Obnova je bila potaknuta osnutkom Historijskog arhiva komune hvarske, koji Ljetnikovac koristi od 1950. godine, a kasnije, njegovi slijednici, Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara i Muzej hvarske baštine. Ljetnikovac je u 20. stoljeću obnavljan u tri navrata. Prvi su zahvati započeti 1950. godine, kada je obnovljeno krovšte istočne kuće i izvedeni najnužniji unutrašnji radovi, kako bi se objekt mogao koristiti kao spremište arhivske građe. Dvadeset godina kasnije, 1970., obnovljen je južni dio zapadne, tzv. gospodarske zgrade, a njezin ruševni sjeverni dio adaptiran je za novo arhivsko spremište od 2009. do 2016. godine. U tijeku je priprema obnove perivoja.

Ključne riječi: Ljetnikovac Hanibala Lucića; Muzej hvarske baštine; Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara; Niko Duboković Nadalini; Hvar

Ljetnikovac Hanibala Lucića¹ u Hvaru spomenik je renesansne ladanjske arhitekture i hortikulture. Upisan je na Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem 135., oznaka Z-6301. Povijest Lucićevo Ljetnikovca od njegove gradnje u 16. st. do obnove istočnog krila 1950. g., obradio je Cvito Fisković² u svom radu objavljenom 1962. godine.³ Ljetnikovcem se u novije vrijeme najviše bavio konzervator Ambroz Tudor,⁴ koji, uz povijest, stanje i korištenje tog spomenika tijekom stoljeća, daje smjernice za njegovu buduću obnovu.

- 1 Hrvatski pjesnik, dramatik i prevoditelj Hanibal Lucić (1485. – 1553.) sin je hvarskog vlastelina Antuna i plemkinje Goje Petračić iz Splita. Pisao je materinim jezikom, koji zove: „naš hrvatski jazik“. Zbirku ljubavne lirike, *Skladanja izvorskih pisan razlikih gospodina Hanibala Lucia, vlastelina hvarskog*, je 1556. godine objavio Antun Lucić, pjesnikov sin, tiskana je u Veneciji. Knjiga sadrži 22 pjesme i dramu „Robinja“. Najpoznatija je Lucićevo pjesma *Jur ni jedna na svit vila*.
- 2 Cvito Fisković, povjesničar umjetnosti i kulture, konzervator (Orebić, 24. XII. 1908. – Split, 13. VII. 1996.). Od 1945. do umirovljenja 1977. godine ravnatelj je Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu poslije Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, danas Konzervatorski odjel Split.
- 3 Cvito Fisković, Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru, *Anali JAZU* 8-9/1962., 177-254.
- 4 Tudor, Ambroz, Prilog poznavanju ljetnikovca Hanibala Lucića u Hvaru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 41/2005., 341-362., Konzervatorski elaborat Ljetnikovca Hanibala Lucića 2012., Tudor, Ambroz. „Ladanje na prostoru Hvarske komune do kraja XV. stoljeća.“ Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, vol. 42, br. 1, 2011, str. 69-93.

Drago Štambuk - Ljetnikovac Hanibala Lucića

Hanibal Lucić i njegov ljetnikovac bili su i ranije predmetom znanstvenog zanimanja, dr. Grga Novak objavio je 1925. godine oporuke Hanibala Lucića i Julije Lucić.⁵ U bilješci je komentar o ljetnikovcu: *Danas je Lucićeva vila samo lijepa ruševina.*

Fisković i Tudor kao izvor koriste i citiraju izvješća biskupskih vizitatora iz 17. stoljeća.⁶ Ističu značaj i ljepotu ljetnikovca i donose mnoštvo podataka o Hvaru u 16. stoljeću.

5 Grga Novak, Testament Hanibala Lucića i njegove neveste Julije, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 4/1925., 117-135.

6 Ljetnikovac spominju i opisuju tri biskupska vizitatora: Nembri 1603., Morari 1630. i Milani 1650.

Katastarski prikaz Hvara, DAS Arhiv mapa – Hvar

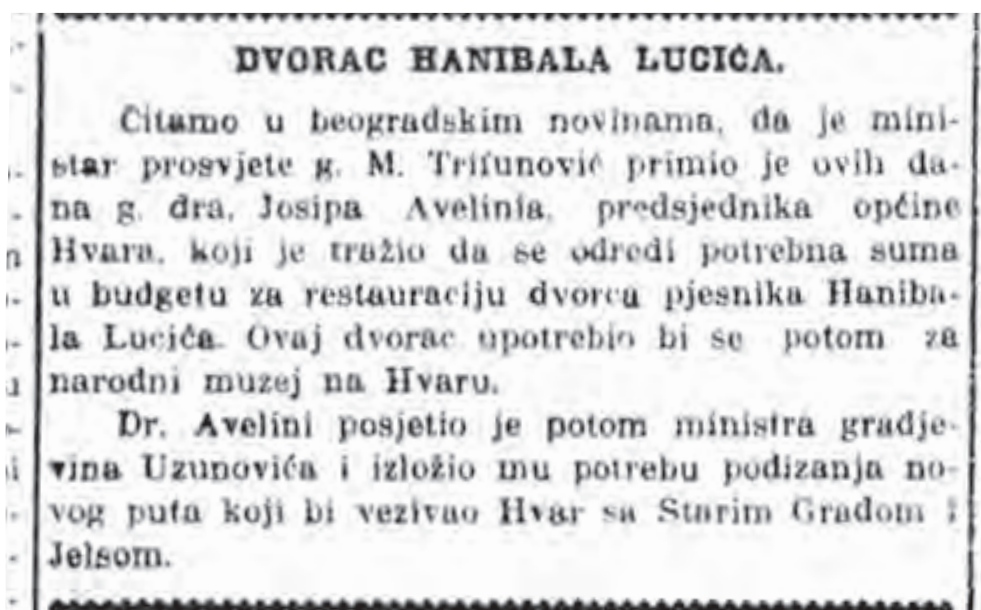
Vrativši se se nakon višegodišnjeg izbivanja iz Hvara, radi pučkog ustanka,⁷ Hanibal Lucić obnavlja svoje opustošeno imanje. Gradi ljetnikovac, istočno od grada, između bujičnog kanala⁸ koji presjeca udolinu i tvrde kamenite žile podan sjeverne strane brda sv. Nikole. Ljetnikovac čine prostrani ograđeni vrt s bunarom i dvije manje kuće, jednokatnice. Istočna je kuća ubava gospodska vila čiji vrtni stupovi, konzole i druga izrazito renesansna arhitektonska plastika odaju, da je vlasnik ljetnikovca bio imućan, suvremen i kulturni vlastelin.⁹ Zapadna je kuća jednostavna pučka kuća bez stilskih odlika.

Lucić je bio vlasnik više kuća u samom Hvaru, u Starom Gradu i Visu, a ljetnikovac je koristio za poljskih radova i kao utočište u vrijeme čestih onodobnih zaraza. Imanje je pomalo udaljeno od sigurnosti gradskih zidina, što je možda uzrok

7 Pučki ustanak započeo je 1510., a ugušen je vojnom intervencijom Venecije 1514. godine.

8 Buični kanal presjeca udolinu između dva brda, na kojim je izgrađen Hvar, u pravcu istok-zapad. Dio bujične regulacije od istočnog zida ljetnikovca do Pjace je uređen kao popločana ulica, danas ulica Hanibala Lucića.

9 Ambroz Tudor, Konzervatorski elaborat ljetnikovca Hanibala Lucića u Hvaru, 2012.: Lucić je bio vlasnik više vinograda i polja u blizini ljetnikovca, kuća i zemljišta na Visu i u Starom Gradu. Lucićeveu cjelokupnu imovinu nasljeđuje pjesnikov sin jedinac Antun Lucić, a nakon njegove smrti udovica mu Julija, rođena Gazarović, unuka Petra Hektorovića. Julija gotovo sve ostavlja raznim crkvenim institucijama. Obje su kuće i vrt ljetnikovca nakon smrti Julije Lucić koristili svećenici, za stanovanje.

Novo doba 17. 11. 1923.

nedostatku većeg zanimanja za stanovanje i ulaganje u kuće ljetnikovca - imanje postepeno postaje ruševina. Za vrt je ipak uvijek bilo zainteresiranih zakupaca, obrađivan je i korišten.

Unatoč zapuštenosti, izvornost je ljetnikovca bila sačuvana: nije pregrađivan ili nadograđivan a njegova kulturna vrijednost nikada nije bila upitna. Društveni značaj i potencijal ljetnikovca počinje se isticati u 19. stoljeću, kada se javlja ideja o obnovi i revitalizaciji ljetnikovca, u funkciji muzeja. Općina se zauzela za ostvarenje te ideje. Višekratno je, ali bezuspješno, pokušavala iznaći sredstva za obnovu Lucićeve vile.

Poslije I. svjetskog rata inicijativa za obnovu ljetnikovca potekla je od društva za zaštitu starina, *Hanibal Lucić*, čiji je predsjednik tada bio don Stjepan Miličić.¹⁰ Općina traži pomoć države za obnovu ljetnikovca, kako se vidi iz pisma,¹¹ upućenog 15. 6. 1923. godine Ministarstvu kulture u Beogradu.

Nastojanja Općine bila su uzaludna a ljetnikovac je i nadalje korišten na najprizemniji mogući način. Ruševno je istočno renesansno krilo pretvoreno u kuničnjak i kokošinjac, zapadna kuća u svinjac. U vrtu je uzgajano povrće, sijana je i pšenica za potrebe hotela, odnosno vojske, za vrijeme talijanske okupacije u II. svjetskom ratu.¹² Nije poznato niti izgledno, da su ikakvi popravci ljetnikovca izvršeni u vrijeme između dva rata i prije kraja II. svjetskog rata, razdoblju, kada je

10 Don Kuzma Vučetić (1864. – 1948.), svećenik i povjesničar, između ostalog i potpredsjednik Higijeničkog društva u Hvaru, u podlistku *Novog doba* br. 283., 1923. objavljuje članak *Viridarium Lucius*, u kojem izlaže kratku povijest spomenika i Lucića te izražava nadu u obnovu ljetnikovca: *Pošto se probudilo u Hvaru pitanje o popravku, o uređenju i o restauraciji dvorca pjesnika XVI vijeka Hanibala Lucića mislim da ne će biti zgoroga da prikažem u kratko neke podatke o tom dvorcu i obitelji Lucića u Hvaru.*

11 Prilog 1., MHB, Dokumentacija br. 136, Br.732, 26.42.

12 Prilog 2., Sjećanja Miće Rossa Bepice, rođenog 1939. godine.

Bunar u vrtu, kameno stubište i konzola terase istočnog krila ljetnikovca, Fototeka MHB

Općina bila u dugogodišnjem posjedu ljetnikovca, kao najmoprimac. Pred kraj roka najma od 29 godina, koji je 1924. bio ugovoren između Općine i Zaklade Skakoc, Općina ekspropirira ljetnikovac, pozivajući se na Zakon o zaštiti spomenika.¹³ Kako je 1950. godine bio je donesen Opći zakon o državnim arhivima a gradovima i općinama odaslane su okružnice o obvezi pronalaženja i čuvanja arhivske građe, lokalna otočka vlast, u suradnji s Konzervatorskim zavodom, te iste godine osniva Historijski arhiv komune hvarske.¹⁴ Vodeći se ranijim inicijativama, Općina i ustanova odgovarajući radni i spremišni prostor za novoosnovanu ustanovu nastoje riješiti obnovom ostataka ljetnikovca Hanibala Lucića.

13 Zemljišnoknjižni vlasnik ljetnikovca prije eksproprijacije bilo je Nadarje pjevača Stolne crkve u Hvaru.

14 Iako je registriracija ustanove okončana nešto kasnije ustanova odmah započinje s radom.

Navedenim je događajima prethodio povratak Nike Dubokovića¹⁵ na rodni otok i njegovo zauzimanje za zaštitu pokretnih i nepokretnih spomenika otoka, osobito arhivske građe. Imenovanjem Nike Dubokovića¹⁶ za počasnog konzervatora rješava se pitanje stručnog voditelja ustanove, njezin status, organizira se djelatnost i određuju prioritetni arhivski zadaci.¹⁷ Stoljećima stvarana crkvena i privatna arhivska građa, sačuvana je marom njenih vlasnika. Građa nastala djelovanjem komunalnih javnih službi i djelatnosti nalazila se u zabačenim prostorijama, potkrovljima i konobama izložena propadanju i otuđivanju.¹⁸ U opsežnom izvještaju o radu Historijskog arhiva u Hvaru 1962., Niko Duboković izvještava i o sređivanju arhiva Higijeničkog društva, koji se nalazio u potkrovlju Arsenala, a koji je pregledavan ranije, u *godini osnutka arhiva 1950. kada se poduzimalo što se moglo da se iz ugroženih velikih masa papira spasi najvažnije*.¹⁹ Građa je nabavljana i otkupima obiteljskih arhiva i biblioteka.

- 15 Hrvatski biografski leksikon (D. Kečkemet, 1993.) - DUBOKOVIĆ NADALINI, Niko, povjesnik (Jelsa, 25. XII. 1909 — Split, 24. X. 1991). Podrijetlom je iz jelšanske kapetanske i brodovlasničke obitelji. Završio je pravo na Pravnom fakultetu u Lausanni, gdje je 1938. postigao doktorat tezom o talijansko-jugoslavenskim odnosima 1914–20. Za II. svjetskog rata bio je konzul NDH u Trstu (radi čega je nakon rata bio pod istragom i utamničen). God. 1949/50. za JAZU istraživao razdoblje francuske vladavine u Dalmaciji, povijest brodarstva Jelse i sređivao arhiv Pelješškoga pomorskog društva u Orebiću. Od 1950. počasni konzervator u Jelsi, kada osniva Historijski arhiv u Hvaru, poslije Centar za zaštitu kulturne baštine u Hvaru, kojemu je dugogodišnji voditelj. Objavljuje od 1948. znanstvene i popularne znanstvene radove, izvještaje i prikaze, većinom u publikacijama Centra, što ih je osnivaio i uređivao: *Prilozi povijesti otoka Hvara, Zapisi o zavičaju, Bilten i Periodični izvještaj*. Bavio se pretežno arhivskim istraživanjima političke, društvene, gospodarske, pomorske i kulturne prošlosti otoka Hvara od srednjeg vijeka do XIX. st. Rezultate istraživanja objelodanio je i u periodicima *Pomorstvo* (1952), *Medicinski glasnik* (1953), *Čovjek i prostor* (1955), *Analizirajući historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* (1956, 1962), *Arhivist* (1956), *Glasnik Srpskog geografskog društva* (1957), *Arhivski vjesnik* (1960, 1962), *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* (1960, 1962–63, 1970), *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* (1969), *Encyclopaedia moderna* (1973), *Hvarski zbornik* (1973–74), *Adriatica maritima* (1974), *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* (1977). Autor je turističkih vodiča otoka i grada Hvara, Sućurja, Humca i Grapčeve špilje, koji su prevedeni na više europskih jezika. Njegovi izabrani radovi skupljeni su u tri sveska *Rasprava i članaka*. Bio je članom Društva konzervatora, Društva arhivista i Društva za proučavanje i unapređivanje pomorstva Jugoslavije. God. 1949/50. u Zadru je za JAZU istraživao razdoblje francuske vladavine u Dalmaciji, povijest brodarstva Jelse i sređivao arhiv Pelješškoga pomorskog društva u Orebiću. Od 1950. počasni je konzervator za otok Hvar, inicira osnivanje Historijskog arhiva hvarske komune, poslije Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara, (sada Muzej hvarske baštine) kojemu je bio dugogodišnji voditelj.
- 16 Joško Kovačić, 60 godina Muzeja hvarske baštine, *Kruvenica* 15/2010., Hvar, objavljuje prvi dopis N. Dubokovića iz 1950., kao konzervatora, i to zahvalu za imenovanje: *KONZERVATORSKOM ZAVODU ZA DALMACIJU Split; Primio sam odluku broj 1138 od 30 pr. mj., kojom me je Naslov izvolio imenovati počasnim konzervatorom za otok Hvar. Toplo zahvaljujem na ovom imenovanju, jer mi kulturni spomenici otoka Hvara mnogo leže na srcu. Biti ću slobodan osobno se javiti Naslovu u toku tekućeg mjeseca, da zamolim instrukcije za rad*.
- 17 Niko Duboković je dužnost počasnog konzervatora preuzeo od ranijeg obnašatelja te funkcije, Vicka Maričića. Za počasne konzervatore, kategoriju koja nazalost više ne postoji u ustroju zaštite spomenika, odabirani su lokalni znalci, koji su svojim radom već pokazali naklonost spomenicima i njihovoj zaštiti. Njihova je dužnost bila popisivanje umjetnina, spomenika i prirodnih rijetkosti, u suradnji i stalnom kontaktu s Konzervatorskim zavodom u Splitu. Niko Duboković je taj princip primijenio i dalje razradio organizirajući na otoku mrežu volontera, povjerenika ustanove.
- 18 Bilten historijskog arhiva komune hvarske br. 5-6, 1963., *Izvještaj o radu Historijskog arhiva u Hvaru za 1962. godinu*, 1-5.
- 19 MHB, Operativni arhiv, spis 22 10 c, Pismo Nike Dubokovića predsjedniku Općine Tonku Domančiću, od 22. 10. 1960. godine, spominje da je ljetnikovac (odnosi se na istočnu kuću) obnovljen za Lucićevu godišnjicu (400. godišnjici pjesnikove smrti, Hanibal Lucić umro je 1553.). Saznajemo da je apsida sv.

Usporedno s prikupljanjem arhivske građe, ustanova formira znanstvenu i stručnu knjižnicu, lapidarij, (do 1966. također u Ljetnikovcu), osniva više muzejskih zbirki na otoku. Osiguravanje arhivskog spremišta bilo je osnovni uvjet za provođenje mjera zaštite arhivske građe i za djelovanje ustanove. Prikupljena građa u međuvremenu je sabirana i čuvana, između ostalog, u unajmljenim prostorima.²⁰

Rješenjem o ekspropriaciji Ljetnikovca iz 1954.²¹ kao buduća namjena spomenika, navodi se *za smještaj muzeja i arhiva* - no radovi najnužnije sanacije do tada su već bili gotovi, a prikupljena arhivska građa smještena je u obnovljenom istočnom krilu Ljetnikovca.²²

Obnova istočnog krila Ljetnikovca

Slojevita i obuhvatna studija o Ljetnikovcu Cvita Fiskovića²³ i arhitektonski snimak postojećeg stanja, koji je kao svoj diplomski rad izradila studentica arhitekture Ljupče Sponza,²⁴ bili su podlogom za planiranu obnovu, koja je započela 1950. godine.

Istočna kuća, zatečeno stanje i obnova 1950. – 1953. godine

Snimak postojećeg stanja Ljetnikovca Ljupče Sponza

Sponzin projekt zabilježio je stanje i važne detalje obiju ruševnih kuća i perivoja.

Na snimci su vidljivi podrumski prozori istočne kuće, koji su kasnije zazidani, zatečeno popločanje poda u prizemlju kuća, od cigle u istočnoj i nepravilnih kamenih ploča u zapadnoj kući, položaj kamenih pragova prozora i vrata.

Istočna kuća, često zvana vila ili dvorac Lucić, katnica je tlocrtnih dimenzija 11,5 x 6 m. Ulazi i pristupne terase na sjevernoj su strani. U prizemlje se ulazi iz trijema natkrivenog terasom prvog kata, na koju se pristupa stepenicama u produžetku trijema. Kamena arhitektonska plastika fino je oblikovana, po mjeri i kvalitetno, najvjerojatnije u nekoj od korčulanskih radionica.

Marka korištena dopuštenjem Općine i za smještaj arhivske građe. Crkva i samostan sv. Marka konfiscirani su još za francuske uprave 1806. U sv. Marku su 1966. otvoreni stalna arheološka izložba i lapidarij. Crkva sa zvonikom 1986. godine dodjeljuje se Centru za zaštitu kulturne baštine, za smještaj arheološke zbirke.

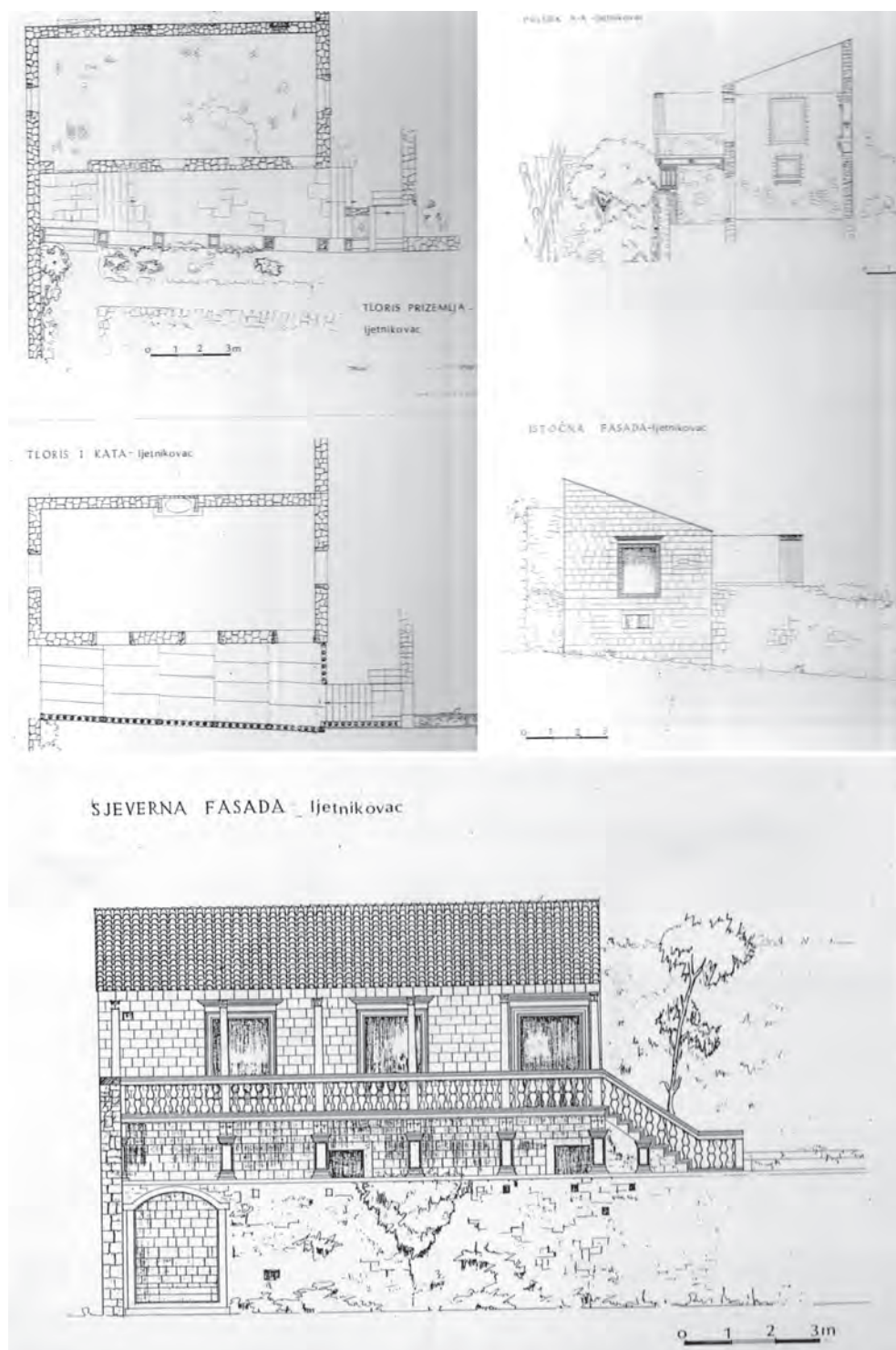
20 MF 470, Prema rješenju gradskog narodnog odbora od 27. XII 1950. uzimaju se u najam prostorije na Pjaci u vlasništvu Maje Božić, u svrhu smještaja gradskog arhiva.

21 Operativni arhiv MHB, godina 1953., Rješenja o ekspropriaciji bilo je nekoliko, akt iz 1954. navodi kao razlog ekspropriacije zapuštenost spomenika kulture. Postupak izvlaštenja vođen je još godinama, akt je pobijan i potvrđivan naizmjenično.

22 Radove je nadzirao Konzervatorski zavod za Dalmaciju, koji je nakon II. svjetskog rata restrukturiran u sklopu državne mreže institucionalne zaštite spomenika. Konzervatorski zavod za Dalmaciju vodio je Cvito Fisković, imenovan 1945. godine. Fisković je 1950-ih pripremao i 1962. i objavio studiju o Ljetnikovcu.

23 Cvito Fisković započeo je rad na studiji o Ljetnikovcu koristeći razne izvore iz hvarskih privatnih i crkvenih i Zadarskog državnog arhiva, biskupske vizitacije, oporuke Hanibala i Julije Lucić, ugovore (Državni arhiv Zadar – Hvarski spisi), radove Grge Novaka, Remigija Bučića i dr.

24 Ljubica - Ljupče Sponza, arhitektica i urbanistica, kći je arhitekta i izumitelja Silvija Sponze, iz Šibenika, koji je radio u Hvaru gdje je obitelj između dva rata izgradila kuću. Rad Cvite Fiskovića ilustriran je nacrtima Lj. Sponza.

Ljupče Sponza, Snimak postojećeg stanja Ljetnikovca 1950. g.

Prizemlje je djelomično ukopano u padinu brda. Od četiri položena podrumska prozora, koja se vide na nacrtu Ljupče Sponza, dva su bila na južnoj i po jedan na istočnoj i zapadnoj strani. U sjeveroistočnom kutu kuće bila je velika niša ili ormar, a jedna manja niša na sjevernom zidu. Pod od pune cigle složene „na riblju kost“ bio je oštećen i pokriven travom. Projekt Ljupče Sponza nije zabilježio nikakve pregradne zidove, ali je vidljivo više smjerova popločanja - možda je u nekom periodu tu moglo biti više od dviju prostorija.²⁵

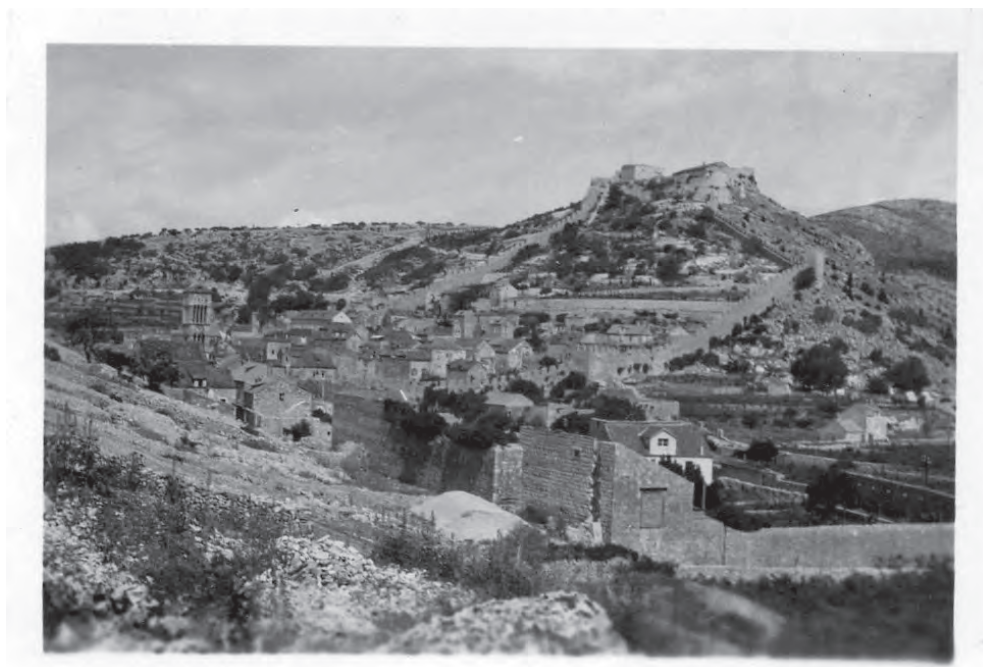
Na kat se pristupa vanjskim kamenim stepenicama, preko terase trapezoidnog oblika, popločane velikim kamenim pločama. Balustrade stepenica i terase izrađene su s po nekoliko zajedno isklesanih stupića i stupom za odrinu, sve u jednom bloku kamena.

I po nekoliko je stepenica također izrađeno iz jednog komada kamena. Na istočnom dijelu južnog vanjskog zida vidjeli su se ostaci ložišta i dimnjaka, za koji se smatra da su dodani u vrijeme kada su u kući stanovali svećenici. Terasi je nedostajala jedna podna ploča i stup na balustradi. Nije bilo međukatne konstrukcije, krovništva ni pregradnih zidova. Na sjevernom pročelju kata dva su velika prozora, a prostrani ulaz na sjeverozapadnom je uglu kuće. Po jedan veliki prozor na istočnoj je i zapadnoj fasadi, istočni je zazidan ciglama. U potkrovlju je na južnom zidu posve mali prozor, a na zapadnom je zidu običan prozor, s jednostavnim kamenim pragovima.

Obnova istočne kuće

Projekt obnove istočnog krila ljetnikovca nije sačuvan u ustanovi (čini se) ni drugdje. Radilo se o hitnim i najnužnijim zaštitnim radovima o kojima Fisković u svom radu izvještava: *Ljetnikovac je pokriven poslije drugog svjetskog rata novim krovom koji je poput ranijeg na jednu vodu. Nisko potkrovlje je osvijetljeno na začelju prozorom neprofilirana okvira i četvorasta otvora. Na stražnjem zidu kuće tek se u prizemlju vide tragovi malih prozora i udubina, na prvom katu nije bilo otvora, dok je vjerojatno i prozorčić potkrovlja naknadno otvoren, kao, možda, i onaj manji sada zazidan na istočnom zidu. Velika dvorana ispunjava čitavu unutrašnjost prvoga kata pokrivenu ravnim drvenim stropom koji je davno propao, ali se po kamenim profiliranim renesansnim zupcima u zidu moglo pretpostaviti da je bio sastavljen od poprečnih greda naslonjenih na uzdužne, te ga je Konzervatorski zavod za Dalmaciju poslije rata skupa s krovom tako i obnovio. Udubeni profil kamenih zubaca je inače neobičan u dalmatinskom graditeljstvu 16. i ostalih stoljeća. Prije žbukanja dvorane pri nedavnoj konzervaciji ljetnikovca u zidu nije bilo vidljivih prvotnih pregrada, a ni red zidnih stropnih zubaca nije poremećen ni izmijenjen, pa se doista čini da taj prostor nije bio pregrađen sobama. Središnji položaj zidnog kamenog umivaonika sred te dvorane također potvrđuje da je bila jedinstvena.*

25 Fisković, Ljetnikovac Hanibala Lucića, str. 228., prema izvješću apostolskog vizitatora Morarija 1630., u prizemlju istočne kuće bile su dvije prostorije s dva posebna mala ulaza.

Pogled s istoka na ljetnikovac prije obnove

Prilikom obnove 1950. godine izvedeno je sljedeće:

- nadozidan je južni vanjski zid kuće, oko pola metra, radi korekcije kosine krova,
- krovna konstrukcija izrađena je od trupaca čempresa i letvi,
- međukatna konstrukcija i tavanica od drvenih greda i dasaka,
- jednostrešni krov od kupa kanalica, s nagibom na sjever, prema vrtu,
- cijela je kuća fugirana (cementnim fugama),
- otvoren je istočni prozor na katu, koji je bio zazidan; nekada je imao željeznu rešetku, pričvršćenu pomoću rupa izbušenih na doprozornicima i zalivenu olovom,
- unutrašnji zidovi su očišćeni, ožbukani i obijeljeni,
- izvorni cigleni pod očišćen je i popravljen,
- strop prizemlja obložen je trstikom i ožbukan,
- izravnate su sve udubine i niše u prizemlju, osim male niše kod zapadnog ulaza,
- zazidani su podrumski prozori na južnom i istočnom zidu (svi osim zapadnog), te kamin i dimnjak u cijeloj visini kuće,
- raster greda tavanice na katu ostao je vidljiv, ali su grede obložene oplatom od dasaka (kao u galeriji na katu Arsenala do 2005. godine),
- postavljena je drvenarija, škure i ostakljeni prozori na svim prozorima kuće,
- postavljena su dvojna vrata u prizemlju i jedna na katu, bez ostakljenja,
- unutrašnji prozorski okviri obojani su bijelo,
- škure, sa krakunima za zatvaranje, obojane su zeleno, uključujući zapadni prozor u potkrovlju, do kojega se može stići kroz mali otvor (abain) smješten na tavanici pored umivaonika; skriven je daskama tavanice,

Pogled na istočnu kuću i vrt ljetnikovca, 1970., fototeka MHB

- restaurirana je balustrada terase, nadomješten je jedan stup i ploča na terasi,
- rekonstruiran je urušeni parapet šetnice pred istočnom kućom,
- očišćen je zidni umivaonik na prvom katu, kojemu (dan danas) nedostaje kamenica za vodu,
- od izvornih viših stupova odrine kod gustirne sačuvan je samo jedan, pa su postavljena četiri manja stupa šetnice za odrinu kod gustirne; dva stara i dva novoizrađena; razlika u visini nadomještena je zidanim postamentom,
- središnja staza u vrtu,
- komunalno poduzeće uredilo je vrt, posađeno je autohtono bilje.

Obnova zapadne kuće ljetnikovca i popravci u istočnoj kući 1969. – 1970.

Godine 1969. započela je obnova južnog dijela zapadne kuće. U isto su vrijeme izvršeni i neki radovi u prizemlju istočnog krila.

Istočna kuća – radovi 1969. – 1970.

U prizemlju istočne kuće je prilikom obnove 1950. godine obnovljen (vjerojatno izvorni) pod od pune cigle, postavljen na podlozi od zemlje crvenice. Obnovljen je prema zatečenom stanju i nije bio izoliran. Prostorija je bila vlažna a za jačih kiša voda je prodirala u prostoriju. Duboković se tada žalio da se *arhiv pretvara u kašu*.²⁶

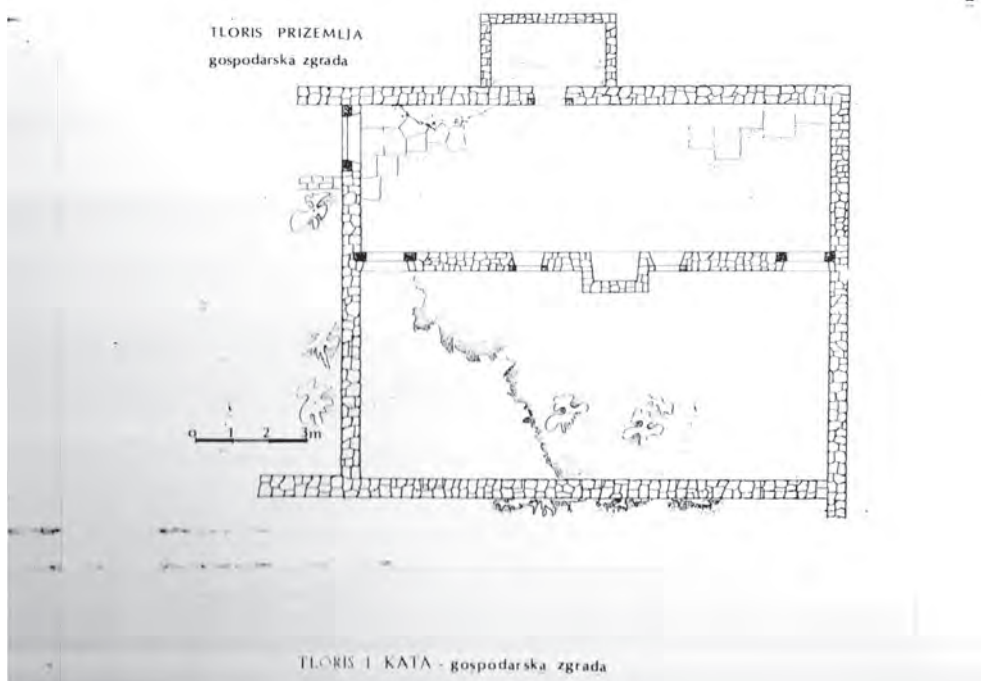
²⁶ U spremištu dugo nije bilo polica već su arhivalije slagane na pod. Niko Duboković žali se i urgira u više navrata tokom 1964/5, ali bez uspjeha. Police su nabavljene desetak godina kasnije.

Zapadna kuća ljetnikovca, 1969.

Sljedeće je radove u istočnom krilu izvelo Zanatsko poduzeće Hvar, prema troškovniku iz 1969. godine:

- matunele su uklonjene kao i njihova zemljana podloga,
- pod je betoniran i izoliran bitumenom,

Ljupče Sponza, Tlocrt zapadne kuće ljetnikovca 1950.

- postavljen je parket umjesto cigle,
- prozori na južnoj strani podruma su zazidani a zid izravnat,²⁷
- pločnik ispod terase, od nepravilnih prirodno glatkih ploča, zamijenjen je novim pločnikom od obrađenih pravokutnih ploča.

Arhivska je građa, nakon dovršetka radova 1970. godine, iz raznih privremenih spremišta vraćena u ljetnikovac, u obnovljeno prizemlje Lucićeve istočne kuće.²⁸ Općina ipak, i nadalje uzastopno useljava stanare i korisnike u djelove istočne zgrade.²⁹

Obnova zapadnog krila 1969. – 1970.

Arhitektonski snimak Ljupče Sponza zapadno krilo prikazuje kao jednokatnicu bez krovšta i kakvih zatvora, s nagibom za jednostrešni krov. Iz prizemlja se izlazi u mirinu, čiji zidovi sežu do visine kata južnog dijela kuće. U 17. st. južna je kuća

27 Garaža koju je 1960-ih bespravno sagradio Zorko Kovačević Bartolin, naslonjena na južni zid ljetnikovca, zagrađila je izvorni istočni ulaz u ljetnikovac i prozore u podrumskoj etaži. Gradnja je odavno dobila rješenje o uklanjanju, što nije učinjeno, garaža se koristi kao skladišni prostor.

28 Pri seljenju građe često su angažirani učenici, Neva Bracanović se sjeća tih akcija, a i drugi, koji su kasnije pomagali popisivati knjige i građu poput Vinke Sedlar rođ. Domančić.

29 Primjer iz nedavne prošlosti: prije nekoliko godina naišla je u vrt gospođa, koja je 1960-ih godina radila u nekom od hvarskih hotela. Kada joj je stanodavac otkazao stan zbog početka sezone, smještena je s mužem u prizemlje istočne kuće ljetnikovca. Noću, nakon posla, skrivala se u obližnjem vinogradu jer se plašila sama proći vrtom. Ponudu da obide prostor, u kojemu je nekada stanovala, a koji je uređen kao muzej, ljubazno je odbila.

Zapadna kuća 1970., pogled s istoka

služila za stanovanje, a mirina je nazvana vrtom, *koji se ima pokriti*,³⁰ iako su tragovi krovnog nagiba vidljivi na zapadnom zidu. Dvoja vrata, koja vode iz prizemlja u obzidu, imaju kamene pragove na unutrašnjoj strani, prema jugu. Pod u prizemlju od nepravilnih je kamenih ploča³¹. Kuća ima kamin, na sredini sjevernog zida južnog dijela kuće. Na južnom zidu prizemlja je izlaz u malu prizemnu prostoriju koja ima bačvasti svod.

Obnova zapadnog krila je zbog nedostatka sredstava započeta dvadeset godina nakon obnove istočnog krila, o čemu Niko Duboković 1970. izvještava:

Radovi na obnovi ovog paviljona privode se kraju. Isti je namijenjen kao sjedište Centru za zaštitu kulturne baštine, pa će biti tako postignuta dva cilja: biti će konačno osigurano odgovarajuće i elegantno sjedište našoj ustanovi, i biti će spasen istaknuti spomenik ladanjske kulture XVI vijeka. Osim ovog zahvata, biti će izolirana od vlage konoba istočnog paviljona, kojim odavna raspolaže Centar, pa će – nadamo se – poslužiti za smještaj velikog broja arhivskih fondova, možda i svih onih fondova, koji su danas u posjedu centra, a nalaze se u više spremišta u Hvaru i Jelsi.

Opis ovog objekta, sa arhitektonske, kulturne i kulturno-historijske strane dugujemo Dr. Cviti Fiskoviću / Anali Instituta JAZU Dbk/61/.

Do ovog zahvata došlo je na sljedeći način. Direktor Hotelskog poduzeća prihvatio je odmah našu molbu da se iz kredita koje poduzeće odvaja za vršenje komunalnih investicija u gradu izdvoji manja svota u ovu ili sličnu svrhu. Dogovor je za ovu

30 Fisković, str 117., iz izvješća apostolskog vizitatora Morarija.

31 Sličan se pod još može vidjeti u podrumu Samostana benediktinki, koji je bio gradski stan Hanibala Lucića. Julija Lucić oporučno je kuću i kapelu uz nju darovala Benediktinkama.

Novi ured Centra za zaštitu kulturne baštine, 1972.

kuću odmah sklopljen, a naš Općinski fond za kulturu prihvatio je snajanje anuiteta. Projekt je izradio ing. Ivo Boras. Smještaj, osim što će doprinijeti dostojanstvu rada u kulturi Hvara, omogućit će racionalniji rad na fondovima i nauci.³²

Historijski arhiv i potom Centar za zaštitu kulturne baštine imao je prvih desetljeća ured na katu Arsenala. Niko Duboković je često radio u Jelsi i u svom stanu na Pjaci, koji je bilo moguće grijati.

U arhivu Muzeja čuvaju se suglasnost Regionalnog zavoda koja je izdana CZZKBOH-u za adaptaciju zapadne kuće i dozvola za gradnju, koja je izdana Mjesnoj zajednici Hvar 1970. godine. Projekt uređenja južnog dijela zapadne zgrade, kako se navodi u rješenju o dozvoli za građenje, izradio je Urbanistički zavod Dalmacije. Autor projekta, dia Ivo Boras, osmislio je i bibliotečne ormare, odlične kvalitete i dizajna.

Radovi

Južni dio zapadne zgrade očišćen je i uređen prema zatečenom rasporedu i gabaritima. U prizemlje se ulazi s istoka. Ulazni hodnik vodi u dvije povezane radne prostorije, osvijetljene malim podrumskim prozorima i vratima na sjeveru. Desno od ulaznih vrata je izlaz u obzidu. Sanitarije su smještene u izbu s bačvastim svodom. Drvene stepenice vode na kat. Na katu je jedna manja soba na istoku, veća soba u sredini i još jedna manja na zapadu kuće. Krov je jednostrešni, prema sjeveru, kao na istočnoj kući.

³² Niko Duboković, Zapadni paviljon vile Hanibala Lucića, *Periodični izvještaj CZKBOH* 22, 3. 8. 1970.

Iskop u obzidi bio je arheološki sterilan. Našlo se puno krhotina hotelskog posuđa, koje je tu dospjelo sa spirinama za životinje i smećem iz hotela.

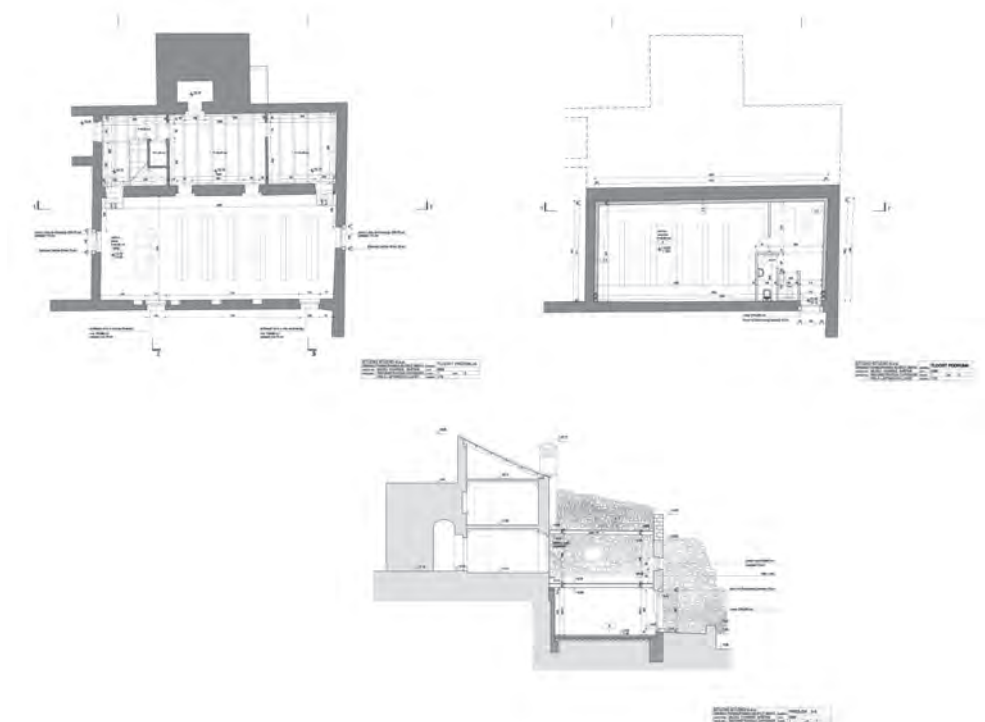
Konstrukcije kata i tavanice su drvene. Pod na katu pokriven je parketom, a na tavanici je postavljena tanja betonska ploča. Dimnjak, koji je bio na sjevernom zidu u visini cijele kuće, ostao je u funkciji, budući da su radni prostori grijani pećima na drva, ali je u prizemlju uklonjen, a otvor zazidan.

Nakon završetka radova i organiziranja primjerenih radnih i spremišnih prostora ljetnikovac postaje sjedište Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara, ali Niko Duboković napušta vođenje ustanove, radi odlaska u mirovinu, navodeći zdravstvene razloge. Novi voditelj 1972. postaje arheolog Mladen Nikolanci³³, ali samo četiri godine. Sređujući znanstvenu knjižnicu muči se radi nedostatka prostora. Angažira se oko gradnje barake u vrtu, koja ipak nije izgrađena.

Niko Duboković vraća se 1976. (dok ustanova ne zaposli nove stručne djelatnike i uputi ih u rad) i odmah planira i dogovara gradnju u sjevernom dijelu gospodarske kuće. Zbog nedostatka vremena i sredstava gradnja nije započeta.³⁴

33 Mladen Nikolanci (1961. – 1997.), arheolog, nekadašnji djelatnik Arheološkog muzeja u Splitu. O starom fondu knjiga ustanove pisao je dr. Mladen Nikolanci u Hvarskom zborniku br 5 iz 1977. godine str. 287 – 297. 21. 12. 1973.: Izvještava o namjeri gradnje spremišta. Predlaže gradnju uz vanjski zid zapadne zgrade, između ruševine i zida šetnice.

34 Niko Duboković: 2. 2. 1977. piše ing. Leše (Aleksandar) Bojaniću, molbu, da se zauzme za gradnju u

Rekonstrukcija zapadnog krila Ljetnikovca, Studio Studio d.o.o.

Nakon odlaska Mladena Nikolancija i Nike Dubokovića, novo stručno osoblje³⁵ ustanove nastavlja rad na tragu svojih prethodnika.

U međuvremenu, divlja je i legalna izgradnja uzela maha južno od ljetnikovca, na što zabrinuto upozorava voditelj Konzervatorske službe Davor Domančić.

O području na kojem je izgrađen ljetnikovac arheolog Nikša Petrić³⁶ u svom radu o Hvaru u kasnoj antici piše: *Zemljišne čestice N. Buzolića i K. Bracanovića blizu ljetnikovca Hanibala Lucića predstavljaju bogat arheološki lokalitet, no od silnog materijala koji je tu nađen nije nam se sačuvalo ništa. Stoljetna obradba polja i ljudski nemar za spomeničko blago ovoga grada potpuno su devastirali ovaj teren. Tu se nalazilo zidova zgrada, urna, svjetiljaka, tegula, amfora, stupova, novaca, a fragmenata rinske keramike može se i danas vidjeti. Rimski natpis CIL III, 3091 je također tu nađen. Tu je izlazio iz Hvara i antički put za Faros.*

obzidanom dvorištu vile Lucić, kako bi se postiglo još malo prostora za smještaj gradiva.

Niko Duboković: 14. 6. 1977. piše Rinaldu (Nadetu) Pavičiću, da odustaje od gradnje u ljetnikovcu, jer su sredstva odobrena za kuću Biankini u Starom Gradu.

35 Mirjana Kolumbić i Marinko Petrić zapošljavaju se u CZZKBOH 1977/8. M. Kolumbić postaje ravnateljica, a M. Petrić stručni voditelj svih zbirki, uključujući arhiv. Ustanova 1986. dobiva pojačanje, Joška Kovačića, koji sređuje arhiv ustanove i drugih imatelja građe, javnih, privatnih i crkvenih. Mirjana Kolumbić je vodila ustanovu nakon odlaska Nike Dubokovića, sve do kraja 1996. Ravnateljica postaje Nives Tomasović, do 2023. Potpisana je vodila postupak uređenja sjevernog dijela zapadne zgrade, od početka izrade dokumentacije 2003., do preseljenja arhiva u novo spremište 2016.

36 Nikša Petrić, O gradu Hvaru u kasnoj antici, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Vol. 20, No. 1, 1975., Split, 5-30.

Radovi na rekonstrukciji zapadnog krila Ljetnikovca

Unatoč tomu, okoliš ljetnikovca nije zaštićen, naprotiv, tu je planirana gradnja raznih javnih sadržaja iako se tu nekada prostiralo rimsko imanje. Poljoprivredne se površine u neposrednoj blizini ljetnikovca prekopavaju strojevima, prenamjenjuju u poslovne površine, parkirališta i odlagališta materijala i opreme.

Kanalizacija za novoizgrađeni kvart južno od ljetnikovca, umjesto kroz ulicu, provedena je 1982. godine kroz vrt ljetnikovca, prethodno uništivši gomile i suhozide na trasi istočno od ljetnikovca. Prilikom kopanja šahte, uz zapadnu šetnicu, pronađen je kostur čovjeka, sahranjenog u zemlji, bez ikakvih predmeta. Nalaz nije dalje istraživan niti proučavan.

Početkom 1990-ih, i dalje aktualno pitanje obnove i optimalnije korištenje skučenih prostora u ljetnikovcu, u zastoju je, radi ratne opasnosti.

Prijedlog glazbenika Radovana Lorkovića,³⁷ upravitelja Zaklade pijanistice Melite Lorković, njegove majke, da se novčana sredstva i glazbeni instrumenti iz njezine ostavštine iskoriste za osnivanje glazbene škole u Hvaru, potiče novo planiranje gradnje arhivskog spremišta, u obzidi u zapadnog krila - istočno bi se krilo ljetnikovca prenamijenilo u glazbenu školu.

37 Radovan Lorković, violinist, i njegova majka, pokojna Melita Lorković, klaviristica, poznati su glazbenici, glazbeni pedagozi i dobrotvori. Nažalost, donacija Lorković izgubljena je za Hvar, a glazbena škola dan danas nema odgovarajuće prostore u Hvaru.

Radovi na rekonstrukciji zapadnog krila Ljetnikovca

Izradu projektne dokumentacije i radove financirala je Zaklada Lorković a projekt uređenja gospodarske zgrade izradila je firma SIG d.o.o.³⁸ Firma „Sanacije

38 Projekt SIG-a predviđao je gradnju podrumске etaže, iskopom zemlje i stijene, ne samo u obzidi već i dijelu vrta između kuća na istočnoj strani, čije se osvjetljenje rješava kupolama od pleksiglasa na površini, kao na krovu nekadašnje sportske dvorane u sklopu hotela Amfora.

Prozorčić na sjevernom zidu obzide, prije i nakon otvaranja

– izolacije u građevinarstvu“ iz Splita izvela i neke sanacijske radove, o čemu u izvješću ustanove za 1992. godinu, ravnateljica Mirjana Kolumbić, u poglavlju Zaštita spomenika – terenski rad – obrada dokumentacije, izvještava:

U toku ljeta izvršena je sanacija zgrade ljetnikovca H.Lucića u Hvaru, paviljon koji služi kao arhivsko – knjiški depo ustanove. Izvršena je drenaža temelja istočnog zida paviljona, fugiranje svih zidova, žbukanje unjutrašnjosti prizemne prostorije, te sanacija pločnika terase. Vrt ljetnikovca rasčišćen je od podivljalog raslinja (stabala) i uređen. Izvršena (je) revizija snimaka postojećeg stanja oba objekta ljetnikovca i izrađena projektna dokumentacija sanacije i restauracije istih sa programom prenamjene prostora vile Lucić u sjedište glazbene škole Hvara i uređenje arhivskog depoa Centra, kao i projekt uređenja vrta kompleksa.

Inicijativu udomljavanja glazbene škole u ljetnikovcu zaskočile su i onemogućile brojne zapreke, pored ostalog, imovinski spor za utvrđivanje vlasnika ljetnikovca, između Grada Hvara i CZZKBOH s jedne strane i Nadpopskog ureda s druge strane.³⁹

Gradnja arhivskog spremišta u obzidi zapadne kuće 2009. – 2016.

Nekoliko značajnih arhivskih akvizicija, u drugoj polovici 1990-ih godina, ponovno otvara pitanje adaptacije neuređenog dijela zapadne kuće, za novo arhivsko spremište i radne prostore.

Konzultacije s Davorom Domančićem, tadašnjim direktorom Konzervatorskog odjela u Splitu, koje su uključivale pregled postojeće dokumentacije, definirale su nove smjernice za izradu projektna dokumentacije.

Gradnja arhivskog spremišta uvjetovana je montažnom konstrukcijom unutar obzide. Dva zazidana prozora na sjevernoj strani otvorit će se, a otvori oblikovati bez pragova. Izvest će se dvije etaže, od kojih gornja ima pristup kroz prizemlje

³⁹ Spor se vodio više godina, a okončan je tek 1997., presudom Vrhovnog suda RH.

Zapadna zgrada, prije i nakon rekonstrukcije

južnog dijela kuće, a donja preko unutrašnjih, isto montažnih stepenica. Izvest će se ravni krov, a parapet krovne terase će biti dograđen do visine postojećih nadozida, na istočnom i zapadnom spoju obzide s kućom.

Projektni zadatak će predvidjeti prostore za spremanje građe u zapadnoj zgradi što će omogućiti daljnju obnovu ljetnikovca i prezentaciju kao kulturno-povijesnog spomenika.

Izradu projekta financiralo je Ministarstvo kulture, a povjerena je dia Vladimiru Krstuloviću, ujedno projektantu novih prostora Splitskog državnog arhiva u Tvrdavi Gripe.

Pripremni i istražni radovi

Zemljane radove je izvelo Komunalno poduzeće Hvar 2003. godine, ručnim iskopom zemlje u obzidi zapadne kuće. Uklanjanje materijala omogućilo je dopunu arhitektonskog snimka i arheološki pregled.

Iskop u obzidi bio je arheološki sterilan. Našlo se puno krhotina hotelskog posuđa, koje je tu dospjelo sa spirinama za životinje i smećem iz hotela.

Međutim, na šetnici pred zapadnom kućom na dubini od oko pola metra pronađen je paralelan drugi zid, udaljen 40 cm od kuće. Zid je možda završetak poda neke građevine, (ili ulice) koja je bila popločana većim pravilnim pločama, odnosno, može biti kanal za sabiranje kišnice ili uređaj staje ili konjušnice, kojoj je sjeverni zid zapadne kuće bio vanjski zid, sudeći po prozorčićima,⁴⁰ temeljitijim istraživanjem treba utvrditi o čemu se radi.

Sjeverni zid očišćen je od bršljana kojim je bio posve obrastao; sa šetnice pred sjevernim zidom uklonjena je veća hrpa građevinskog materijala zaostalog iz ranijih radova, obrasle lovorom.

Radi lakšeg odvoza iskopanog materijala napravljen je otvor u sjevernom zidu obzide, uklonjen je sjeverozapadni kut sjevernog ogradnog zida, gdje se materijal ukrcavao u kamion, uklonjen je dio betonske gredice sa zida šetnice i oblikovana radna rampa, od šetnice do vrta.

Nakon uklanjanja zemlje, utvrđeno je, da je najniži i ujedno najstariji dio sjevernog dijela zida, do visine cca 2 m u odnosu na šetnicu, potporni zid s licem samo prema sjeveru. Južna je strana zida bila zatrpana zemljom. Nadalje je taj zid građen s dvostrukim licem, od klesanaca vezanih žbukom.

Godine 2005. građevinska je tvrtka Borova d.o.o. iz Hvara izvela iskop žive stijene u obzidi. Kamena kosa zapremala je gotovo polovicu volumena podrumske ataze, spuštajući se od temelja južnog dijela kuće, do podnožja sjevernog zida obzide. Iskop je bio vrlo zahtjevan radi teškog pristupa i velike tvrdoće kamena vapnenca s izrazito školjkastom teksturom.

U razdoblju od 2005. – 2009. godine kompletirana je dokumentacija i pribavljene suglasnosti i dozvole za zahvat: konzervatorski elaborat, arhitektonski i geodetski snimak, elaborat geomehaničkog ispitivanja, projekt arhivskog spremišta, dozvola za gradnju.

40 Ljetnikovac nije arheološki istražen, to svakako treba učiniti u budućnosti.

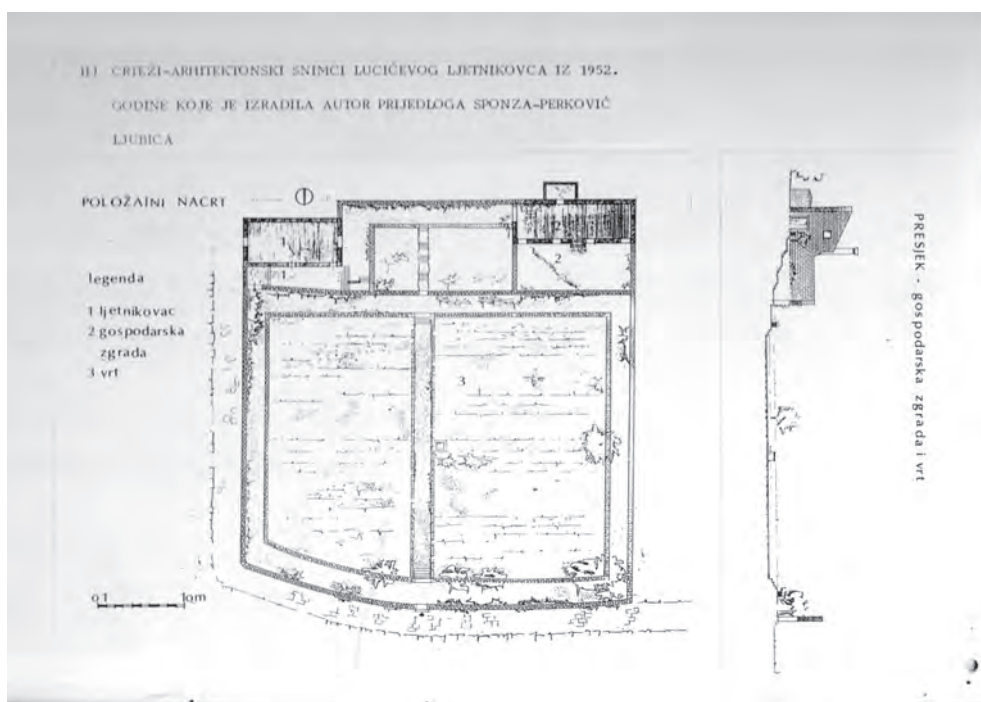
Novi radni prostor u nekadašnjoj obzidi zapadnog krila Ljetnikovca

Uz dva puta provedenu javnu nabavu, 2009. godine ugovoreni su radovi s firmom Građenje d.o.o. iz Splita, koja je upravo izvela nadogradnju jaslica u obližnjem dječjem vrtiću.

Po završetku prvih radova podbetoniranja i pripreme za gradnju montažne konstrukcije od varenih željeznih profila, izvođač je tražio izmjenu projekta, navodeći, da se metalni profili konstrukcije ne mogu dopremiti na gradilište bez dizalice, kojom se pak ne može pristupiti ljetnikovcu. Projektant je uz suglasnost konzervatora izmijenio međukatnu konstrukciju. Postavljen je tzv. bijeli strop, aluminijska konstrukcija s ispunom od ytong blokova (s Građenjem d.o.o. je raskinuta daljnja suradnja). Fugiranje i injektiranje zidova izveo je obrt Kamen d.o.o. iz Podstrane. Isti je napravio tri nova otvora, dva prozora u prizemnoj etaži i nova vrata za podrumsku etažu, u zapadnom kutu potpornog zida. Postavili su podupiru konstrukcije od čeličnih profila, kako se konstrukcija ne bi (dalje) ugibala. Prethodno su restaurirali cijeli sjeverni zid, zazidavši otvor koji je napravljen za vrijeme iskopa, rekonstruirali su dva prozorčića koji su bili oštećeni radi otvaranja sjevernog zida.

Povoljna okolnost za planiranje i projektiranje podrumске etaže za čuvaonicu arhiva bila je upravo mogućnost aktiviranja niza zazidanih prozorčića, koji su uočeni nekoliko godina ranije.⁴¹ Prozorčići su jednake širine i visine, zajedno s doprozornicima oko 44 cm, širina samog otvora je 22 cm, a visina 29 cm. Otvori prozora oblikovani su jednako na južnoj i sjevernoj strani zida ravnim, prirodnim

41 Nekoliko je sličnih otvora, također zazidanih, na istočnom zidu Tvrdalja u Starom Gradu.

Ljupče Sponza, Tlocrt Ljetnikovca, 1950.

kamenim pločama. Prozori su s unutrašnje strane zida bili ispod razine nasipa, a izvana slabo uočljivi.

Ostatak gradnje arhivskog spremišta, uglavnom preostali unutrašnji i završni radovi, ugovoren je 2013. s obrtom Pais d.o.o., koji je radove izveo do kraja 2016. godine.

Radove su većim dijelom financirali Ministarstvo kulture i Grad Hvar, a opremanje Splitsko-dalmatinska županija.

Nakon dovršetka gradnje, rekonstruiran je, nažalost samo dio, zida šetnice pred kućom, popravljen je sjeverni ogradni zid, a izvođač je uredio i zid nad ulaznim vratima u vrt. Prijedlog da se zahvat završi rekonstrukcijom cijelog parapeta šetnice pred zapadnom kućom i postavljanjem stupova koji su donirani ranije, nije odobren od strane konzervatora.

U ljeto 2016. godine arhiv je preseljen u novo spremište u podrumskoj etaži.⁴² U prostoru prizemlja organizirana su radna mjesta, preraspoređen je dio knjižnice i Mali fondovi.

⁴² Arhiv je u novo spremište iz istočne zgrade preseljen uz pomoć radnika tvrtke Pais d.o.o. Arhivist Joško Kovačić godinama je ranije fond pripremao za preseljenje, sređivao, inventarizirao i premještao iz starih fascikli u propisane arhivske kutije. U tome mu je poslu u nekoiko navrata pomagao sadašnji ravnatelj Muzeja Joško Bracanović, dok je bio na civilnom odsluženju vojnog roka i kao pripravnik. Dio arhivskih polica nabavljen je kupnjom a dio, rabljene police, donirao je Državni arhiv Split. Montažu su obavili studenti Ivo Piljić i Frane Tomasović.

Sjeverni ogradni zid vrta

Prilikom gradnje arhivskog spremišta, razne su poteškoće i zastoji rješavani u suradnji s izvođačima, nadzornim inženjerom, projektantom i Konzervatorskim odjelom u Splitu.⁴³

Došlo je do izmjena projekta i odstupanja od projekta. Osim izmjene vrste montažne konstrukcije, dodana su dva prozora na katu kako bi se, uz otvaranje dva zatečena zazidana prozora na južnom zidu, stvorili ugodniji radni prostori. Komunikacija s podrumskim prostorom riješena je otvaranjem vrata u razini šetnice, a unutarnje stepenice nisu izvedene, dvije etaže posve su odijeljene. Konstrukcija je ojačana poprečnom čeličnom gredom i nosačima. Osim spremišnih i radnih prostora izvedene su i sanitarije za posjetitelje muzeja. Za sve izmjene i odstupanja ishoda je suglasnost Konzervatorskog odjela u Splitu i usklađena građevinska dozvola.

Sjeverni dio zapadne kuće tlocrtno je veći od južnog dijela, ipak, sve zajedno daleko je od stvarnih potreba ustanove za prostorom.

Popravak krova istočne kuće 2022./2023.

Jednostrešni krov postavljen na istočnoj kući ranih 1950-ih izdržao je 70 godina, iako je nedugo nakon postavljanja došlo do ugibanja, što je vidljivo na fotografijama

⁴³ Konzervatorica Anita Gamulin nadzirala je projekt, izvođača i investitora, na čemu zahvaljujemo. Nadzor gradnje je obavljao Urbing d.o.o, ing. Žarko Dadić.

Sjeverna šetnica

iz šezdesetih godina 20. st. Za izradu konstrukcije krova korištene su oblice od čempresa, najboljeg materijala u tradicijskom graditeljstvu.

Prije desetak godina uočeno je da pokrov od kupe kanalice klizi i propada.

2022. godine krovište su pregledali konzervatori, građevinari i statičari. Modijun projekt iz Splita izradio je projekt obnove krovišta.

Slivnik bunara kod ulaza u vrt

Krajem 2023. godine započeo je popravak krova. Radove je financirala Splitsko-dalmatinska županija, a izvođač je građevinski obrt Pais d.o.o.

Stara je konstrukcija bila posve dotrajala, sačuvana je tek tzv. stolica, uz južni zid, koja je još bila u dobrom stanju. Konstrukcija krova izolirana je bitumenskom

Istočni ogradni zid vrta sa šetnicom i detalj istočnog ogradnog zida s konzolom

ljepenkom, postavljene su nove kupe kanalice, učvršćene čavlima. Nisu nastale vanjske izmjene, visine zidova i broj greda je isti kao ranije. Zamijenjen je oštećeni oluk.

Perivoj – stanje 1950. godine

Arhitektonski snimak Ljupče Sponza iz 1952., sadrži prikaz zatečenog stanja vrta podijeljenog puteljkom u dva polja i bunarom, na sredini vrta. (Sadrži i detaljne nacрте svih kamenih arhitektonskih elemenata istočne kuće, krune bunara i vrtnih stupova).

Ogradni zidovi

Vrt ljetnikovca okružen je ogradnim zidovima visokim oko 5 metara s unutrašnje strane, u odnosu na vrt. Ogradni zidovi vrta i zidovi šetnica oštećeni su erozijom i namjernim odnošenjem kamene građe. Nedostaje cijeli zapadni ogradni zid, koji se urušio uslijed jake oluje 1630. godine, zajedno sa šetnicom i njezinim potpornim zidom. Od kolonada vrtnih stupića, koji su držali konstrukciju za odrinu uzduž šetnice, sačuvano je tek nekoliko baza, pet stupova i više ulomaka.

Istočni je dio vrta uži i kraći od zapadnog radi luka sjevernog zida, koji slijedi tok ulice, odnosno, bujice. Zapadni je dio vrta vjerojatno nasipan dok je istočni proširivan ukopavanjem, kako bi se sve zajedno izravnalo u jedan nivo. Čini se, da je i u Lucićevo vrijeme vrt bio podijeljen stazom, na sjeverni i južni dio.

Potporni zid, južnog, povišenog dijela ljetnikovca, na kojemu su obje kuće, u istočnom dijelu podupire terasu i ograđuje portik pod terasom, u središnjem podupire vrt između kuća, u zapadnom je sjeverno pročelje zapadne kuće.

Kako se okolni teren spušta od istoka prema zapadu i od juga prema sjeveru, izvana je najniži istočni ogradni zid, a najviši je bio zapadni. Unutrašnje visine šetnica i ogradnih zidova ravnomjerne su. Zidovi su od kamena i veziva od vapna i pijeska. Konzole za odrinu ugrađene su uokolo ogradnih zidova, u razmacima od oko

Bespravna garaža uz istočni zid, zastarjele instalacije u istočnom zidu

2.40 cm. Dvije su vrste konzola, uglate i zaobljene. Uglate su ugrađene u sjevernom i južnom potpornom zidu, njihova je obrada rustična. Oble su izrađene finije.

Od lomljenaca i puno vapnene žbuke građeni su: sjeverni ogradni zid, južni potporni i južni ogradni zid uključujući južni i zapadni zid zapadne kuće te zapadni ogradni zid.

Od klesanaca su izgrađeni: istočni ogradni zid, zidovi šetnica, zadnji sloj nadogradnji svih ogradnih zidova, svi vanjski zidovi istočne kuće te istočni i sjeverni zidovi oba dijela zapadne kuće.

Sjeverni ogradni zid

Sjeverni ogradni zid vrta prati lučnu putanju bujičnog kanala⁴⁴. Zid je nekada bio završen bridom cijelom njegovom dužinom, koji je erodirao pa je zid zaravnat i osipa se. U donjem vanjskom dijelu zida vezivo je isprano kišama. Na zidu su vidljive dvije faze gradnje. Donji je dio viši, a nadogradnja od cca 1.50 m započinje ugrađivanjem konzola. Popravljan je na nekoliko mjesta, općenito je u lošem stanju. Na sjevernom zidu je niz od 15 uglatih konzola. Na zapadnom uglu je do 17. st. bio glavni ulaz u perivoj, kada je zazidan, a druga vrata otvorena po sredini zida.

Istočni ogradni zid

Istočni ogradni zid ima donekle sačuvan završetak, brid, poput krovića koji štiti zid od vode. Brid je oblikovan uz pomoć drvenih kolaca za pridržavanje kamenih

⁴⁴ Ulica Hanibala Lucića je dio bujičnog kanala.

Zapadna granica perivoja, zelena ograda, detalj urušene zapadne šetnice

ploča, koji se vide mjestimično. Istočni ogradni zid vrta u južnom dijelu postaje istočni vanjski zid istočne kuće. Na istočnom je zidu ugrađeno 13 posve sačuvanih zaobljenih konzola, od kojih je jedna u samom uglu zida i kuće.

Zapadni ogradni zid

Zapadnu stranu vrta zatvara zelena živica, posađena 60-ih godina 20. st., kao nadomjestak za ogradni zid, koji se srušio polovinom 17. st. Ograda od žice postavljena je 1972. godine na traženje Mladena Nikolancija.

Zapadni ogradni zid sačuvan je kao potporni zid koji se diže iz vrta zapadno od ljetnikovca, do visine šetnice. Visok je oko 3 m, jer je susjedno zemljište na zapadnoj strani oko 2 m niže od razine vrta ljetnikovca a visina šetnice 1 m. Zeleni zid sastoji se od lovora, česmina, veprine i bršljana. Pojedina stabla česmine i lovora danas dosežu 10 i više metara.

Zapadni je ogradni zid u najjužnijem dijelu, gdje počinje kosina brda, sačuvan u punoj visini i u nastavku postaje vanjski zid zapadne kuće. Zapadni je zid najduži i bio je najviši. Na vanjskog ga strani ništa ne učvršćuje, vjerojatno je to razlog njegove loše statike, zbog čega se srušio.

Južni ogradni zid

Južni ogradni zid kompleksa ujedno je južni zid obiju kuća i prolaza među kućama. Na spoju jugozapadnog kuta istočne kuće i ogradnog zida je koljeno, gdje su nekad bila istočna ulazna vrata, sada zazidana. Na snimku Ljupče Sponza vide se kameni dovratnici tih vrata, na vanjskoj strani. Najistočniji dio zida građen je klesancima u cijeloj visini, dok je zapadni dio, uključujući južni zid zapadne kuće, od lomljenaca i vapnene žbuke u donjem dijelu, a nadozid od klesanaca.

Konzola u zidu ima osam, sve su zaobljene, a još je jedna jednaka konzola ugrađena uz natprozornik zapadnog prozora istočne kuće.

Južni ogradni zid - prolaz između kuća; izvana; detalj

Između kuća bio je manji vrt. Na južnoj i istočnoj strani bio je ograđen zidićem sa kolonadom vrtnih stupova, a na sjevernoj parapetom ili balustradom. Taj je mali vrt između kuća bio posebno lijep prije nego je stepenicama podijeljen na dva dijela, a kameni ukrasi nestali. U njega se pristupalo iz trijema, odnosno elegantnim stubištem, iz kuće.

Južni potporni zid

Južni potporni zid dijeli ljetnikovac na dva dijela, perivoj i povišeni dio na kojem su kuće i vrt između njih, pa predstavlja južnu granicu perivoja. Najniži sloj zida građen je od većih lomljenaca i žbuke, kao i sljedeći sloj koji ima niz malih zazidanih prozora. Najviši dio zida je nekoliko redova klesanaca, s ugrađenim konzolama za odrinu. Na dijelu zida između kuća jedan je red nadozidan kasnije, što se vidi po svjetlijoj boji kamena na starijim fotografijama, a potom je završen betonskom žardinjerom. Ta nadogradnja kompenzira nedostatak ogradnog zida ili, možda, balustrade, poput one na dnu stepenica istočne kuće.

Na dijelu zida pred istočnom kućom nema prozorčića. Prvi prozorčić s istočne strane jedini je jasno uočljiv. Postavljen je na sljubnici dijela zida pred istočnom kućom i ostatka zida zapadno od te kuće. Svi su ostali prozori zazidani i djelovanjem kiše prekriveni kalcifikatima, gotovo stopljeni sa zidom. Na dijelu zida, koji podupire viseći vrt, razmak među prozorima je 2.50 m, ima ih ukupno sedam. Jedan je sačuvan djelomično, oštećen je radi otvaranja vrata i stepenica, za pristup kućama, u 17. st.. Prozori koji se nalaze na fasadi zapadne kuće postavljeni su gušće, razmak među njima je oko 1 m, ima ih devet.

Zračni snimak ljetnikovca

Na južnom potpornom zidu sačuvano je devet konzola odrine, sedam je četvrtastih, a dvije najistočnije su zaobljene. Na zapadnom dijelu ih nema, odlomljene su, ali se vidi njihov položaj, bilo ih je pet. U sljedećem su redu iznad konzola rupe za grede odrine, izvedene ispuštanjem odnosno odmicanjem kamena u redu. U nivou prizemlja bila su dva zazidana prozora.

Šetnica

Uzduž i uokolo ogradnih zidova cijelog vrta je 2.60 m široka šetnica nasuta do visine 1 m u odnosu na razinu vrta. Potporni zid šetnice s parapetom visok je oko 1.5 m, širok je 40 cm.⁴⁵ Parapet šetnice, visok oko pola metra, nekad je nosio kolonadu vrtnih stupova odrine, s pripadajućim bazama u obliku krnje piramide. Od izvornih je stupova šetnice sačuvano samo pet i jedan stup kod bunara. Stupovi šetnice niži su od stupova odrine kod bunara. Dužina im je oko 2 m, zajedno s produžetkom koji prolazi kroz bazu i ugrađuje se u zid. Vidljivi dio stupa je 1.74 m visine, a baza stupa je visoka oko 18 cm.

Šetnica je sa svojim kolonadama i odrinama bila estetski užitak, omogućavala je ugodnu šetnju i uzgoj grožđa i podupire visoke ogradne zidove.

⁴⁵ Širina šetnice sa zidom je 3 m.

Ostatak izvornog pločnika šetnice i ploče koje su korištene kao rub gredice

Akumulacija kišnice

Ono što je posebno značajno je da je popločana šetnica bila nakapnica za bunar. U blagom je padu prema sjeveru, odnosno prema zapadu, kako bi se kišnica odvodila u slivnik kod sadašnjih ulaznih vrata u ljetnikovac. Otvor slivnika ima oblik romba, dimenzija 74 x 50 cm. Obrubljen je kamenim pragovima s uklesanim žlijebom za pridržavanje poklopca, koji nije sačuvan. Bunar i slivnik povezani su ukopanim kanalom, kojim se kišnica dovodi u bunar. Postojanje kanala potvrdilo je snimanje georadarom.⁴⁶ Kamena kruna bunara visoka je 86 cm, pri dnu su dimenzije 106 x 106 cm, na profiliranom obodu dužina stranice je 132 x 132 cm.

Nije poznato kada je pločnik šetnice od prirodno pločastog kamena devastiran i formirana gredica uzduž šetnice. Iskopanim kamenim pločama šetnice oblikovan je rub gredice, kojom su šetnice podijeljene na stazu široku cca 80 cm i gredicu uz ogradni zid, širine cca 1.80 m. Pločnik je nekada bio položen na podlogu od zemlje crvenice, koja se još drži na dijelu ploče koji je bio ukopan, dok je dio ploče koji viri iz zemlje isprala kiša. Ostatak izvornog kamenog pločnika šetnice vidljiv je kod stepenica na ulazu u trijem prizemlja istočne kuće.

Gredica je korištena za sadnju povrća, a nasuta je zemljom iz samoga vrta. Parapet šetnice je radi toga mjestimično potkopan, pa je postao vidljiv njegov temelj, stariji sloj zida građen u suho, dok je dio iznad zemlje građen od klesanaca i veziva od vapnene žbuke.

Najniži dio šetnice bio je nekadašnji ulaz u perivoj na sjeverozapadnom uglu. Temelj ulaznog praga još je u razini ulice gdje je vidljiv i obris zazidanog starog

⁴⁶ Skeniranje je izvela firma Geo-arheo, odnosno Goran Skelac 2011. godine

Južni potporni zid

ulaza u vrt. Na ulazu u vrt je vjerojatno bio nogostup južne strane ulice, odakle je nekoliko stepenica, kojima se ujedno odlijevao višak vode na ulicu, vodilo unutra do šetnice. Stari ulaz iznutra je nasut i izravnat sa šetnicom, najvjerojatnije u 17. st., kada je srušen zapadni zid, stara vrata zazidana, a otvorena vrata sadašnjeg ulaza u vrt, u osi središnjeg puteljka kroz vrt.

Perivoj

Vrt kojega je Hanibal oblikovao, vjerojatno je težio raznovrsnosti i kozmopolitizmu⁴⁷ u odabiru bilja kojima je perivoj zasađen. Osim uobičajenih udomačenih voćki, smokava, višnji, bajama, i cvijeća, ljiljana, ružmarina, ruža, na cijeni su bile nove vrste, koje su na otok donosili trgovački brodovi. Uobičajena je bila razmjena sadnica. U to vrijeme su, danas udomaćeni, raznobojni oleandri i šeboji, indijske smokve čak i čempresi, bili egzote, od voćki u vrtu su rasli razni agrumi, koje spominju i apostolski vizitatori.

Sponza se nije posebno bavila nasadom u perivoju ali je u nacrtu vrta shematski naznačila plodorede i više stabala, vjerojatno naranči, uz rubove vrta i na šetnicama. Uz istočni je zid rasla trstika.

Niko Duboković od je samog početka djelovanja Historijskog arhiva u ljetnikovcu nastojao urediti perivoj kao botanički vrt. Ovu je ideju razrađivao, intenzivno

⁴⁷ Petar Hektorović, Ribanje i ribarsko prigovaranje, str. 68., spominje oleandre i čemprese koje mu je poslao Dom Mavar (Vetranović).

Ulica Hanibala Lucića

se savjetujući s Helenkom Brida,⁴⁸ njihova opsežna korespondencija čuva se u operativnom arhivu. Vrt je doista bio uređen i zasađen ukrasnim biljem, označenim

48 Helena (Helenka) Gamulin-Brida (Selca, Brač, 6. ožujka 1910. – Zagreb, 4. srpnja 1989.), hrvatska zoologinja, morska biologinja, kći jelšanskog liječnika Vojtjeha Bride i supruga biologa Čire Gamulina. 1960. doktorirala tezom *Biocenoze dubljeg litorala u kanalima srednjeg Jadrana*. Od 1958. je u Splitu bila voditeljicom laboratorija Instituta za oceanografiju i ribarstvo. Napisala je više od sedamdeset znanstvenih i preko pedeset stručnih i didaktičnih radova u listovima Priroda, Acta Adriatica, Acta Biokovica i drugima. Autorica je srednjoškolskog udžbenika za biologiju (suautor Z. Pavletić) koji je doživio više izdanja. Izvor: *Hrvatski leksikon A-K*, Naklada Leksikon d.o.o., Zagreb, 1996.

Istočni dio perivoja i ulaz u perivoj

Salon Hanibala Lucića na katu istočne kuće ljetnikovca

imenom. Održavanje vrta nije bilo riješeno, pa se Niko Duboković uskoro žali, da se vrt suši i vene.

Uređivanje vrta 1980-ih nadalje prepušta se Komunalnom poduzeću, koje u perivoj postavlja rasadnik ukrasnog bilja i cvijeća. To je bilo neprikladno za povjesni perivoj, pa se nakon nekoliko godina od toga odustalo.⁴⁹ Ostaci plastenika, vrtnih posuda, sadnog materijala i dr., uklanjani su godinama. Nekadašnji djelatnik⁵⁰

49 Nikola Dujmović Bulić, zvan Miko Alme, nekadašnji dugogodišnji direktor Komunalnog poduzeća, ljubazno mi je ispričao da se cvijeće u vrtu uzgajalo za potrebe cvjećarnice tog poduzeća, a grmovi oleandara, pitosfora, tamarisa i dr., za ukrašavanje gradskih zelenih površina, parkova i terasa hotela.

50 Barba Mile Karković, nekadašnji djelatnik rasadnika, travom iz vrta hranio je kućne životinje, vrt je kosio kosom jer motorna kosilica uljem zagadi travu. Konja je pojo u vrtu ljetnikovca, na povratku iz polja. Prije samo dva desetljeća u ulici Hanibala Lucića moglo se sresti muškarce i žene koji su iz starog dijela grada na konjima odlazili u Njive, prolazeći Ulicom Hanibala Lucića, sada nitko više. Spremačica

Majstor Dragan Glavaš

rasadnika je nakon umirovljenja dio vrta nastavio koristiti kao povrtnjak i zauzvrat ga održavao. Brojne zakorijenjene sadnice oleandara izrasle su pretvorivši jugozapadno polje perivoja u gustiš. Od ostalog raslinja bilo je par čempresa, više stabala gorkih naranči, korištenih kao osnova mandarina koje su usahle, par limuna i bajama.

Biljni fond perivoja ljetnikovca Hanibala Lucića

Dok su planirani i izvođeni radovi izgradnje spremišta u zapadnom obzidu, planirana je i obnova vrta.

Godine 1997. bilo je nekoliko manjih popravaka u vrtu. Popločan je dio šetnice na ulazu u vrt po uzoru na popločanje prolaza između kuća. Radove je izvelo Komunalno poduzeće. Ulazna drvena vrata, koja su brzo propadala izložena vanjskim uvjetima, zamijenjena su vratima od kovanog željeza,⁵¹ čime je ulaz u ustanovu i vrt postao vidljiviji prolaznicima i posjetiteljima. Vrata su nabavljena od Uriha iz Zagreba.

i biljeterka Neda Karković sadila je i brinula se za cvijeće u vrtu.

51 Metalna vrata su bila ekonomična i privremena su. Prilikom obnove perivoja treba riješiti i to pitanje.

Prirodoslovni kabinet dr. Grgura Bučića u prizemlju istočnog krila Ljetnikovca

Godine 1998. uklonjeni su zadnji ostaci povrtnjaka. Prilikom prenošenja skulptura Šime Dujmovića iz Sv. Marka, uklonjena su dva starija stabla mandarina na južnoj šetnici, koja su ometala prolaženje.⁵² To su sve gratis izveli djelatnici „Meplinga“, tadašnjeg najmoćnijeg Fortice.

⁵² Šetnica je postepeno oslobađana od stabala, kako bi se stvorili uvjeti za njezinu rekonstrukciju. Istovremeno, sadena su stabla i drugo bilje uz šetnicu u donjem vrtu.

Ulica Hanibala Lucića

Komunalno poduzeće Hvar angažirano je 1999. g. radi generalnog raščišćavanja vrta. Uklonjeni su veliki grmovi lovora uz zapadni zid istočne kuće, ispod šetnice istočne kuće i pred vratima portika istočne kuće. Uklonjen je gustiš oleandara, a ostavljeno je nekoliko, kako bi se oblikovali u grmove ili stabla. Očišćene su hrpe materijala zaostale od ranijih radova, iz svih kutova vrta i visećeg vrta.⁵³

⁵³ Vrt je nadalje održavao vrtlar Miro Jaman, koseći i čisteći ga nekoliko puta godišnje. Izradio je i rešetku za slivnik kišnice kod ulaznih vrata u vrt.

Ulica Hanibala Lucića, popravak pločnika, 1978.

Kokoši u istočnom i prasad u zapadnom krilu Ljetnikovca, MHB, Fond Petra Novaka

Dio potpornog zida istočne šetnice, koji se urušio nakon velikih uzastopnih kiša 2000. godine, popravila je tvrtka Borova d.o.o.

Godine 2012. hortikulturni stručnjaci Marija Kirchner i Igor Belamarić obišli su vrt i izradili prijedlog za izradu dokumentacije i analizu uvjeta u vrtu.

Njihov Idejni projekt hortikulture predviđa sljedeće sadržajne segmente:

- *Inventarizacija: temeljiti pregled i analiza postojećeg stanja – biljnog fonda i supstrata tla.*
- *Rasprava o mogućnostima korištenja prostora partera za različite namjene (zoniranje), a u skladu s potrebama Grada.*
- *Razmatranje o broju posjetitelja, pogotovo u vrijeme turističke sezone.*
- *Opći plan zahvata u postojećem sistemu, smjernice temeljene na historijskom smislu (hortus conclusus, botanička kolekcija egzota, život pjesnika Lucića) i na potrebama u budućnosti.*
- *Oblik reinterpretacije renesansnog vrta u suradnji s konzervatorima.*
- *Odabir opcija za stalno ozelenjenje kvadranata, pergola, te preostalih segmenata vrta u gornjoj etaži, a na način koji podržava geometriju vrta; početno oblikovno rješenje vegetacije.*
- *Ponuda ideja za temporarno ozelenjenje, smisao i važnost mobilnih stabala, agruma, grmlja.*

Ukupna površina prostora obuhvaćenog razradom ovog projekta iznosi oko 1500 m².

Izrađena je dodatna dokumentacija za obnovu perivoja, izvođač je Geo data iz Splita:

- arhitektonski snimak (financirala zaklada Hedley Trust UK),
- idejno rješenje obnove šetnica s kolonadama (financirala zaklada Hedley Trust UK),
- arheološko ispitivanje georadarom (financirala zaklada Hedley Trust UK),
- konzervatorski elaborat (financirao Grad Hvar).

Osim dokumentacije, organizacija Croatian Monuments iz Velike Britanije je prikupljanjem donacija financirala izradu i poklonila ukupno 16 vrtnih stupova s bazama, za obnovu pergole šetnice i tri stupa za odrinu kod bunara, koja je rekonstruirana 2006.

Na temelju dokumentacije koju je Muzej prethodno pribavio, Grad Hvar je naručio izvedbeni projekt obnove perivoja od tvrtke Geo-data.⁵⁴

Biljni fond

Vrt je živa tvar, osjetljiv na nepovoljne vremenske uvjete. I za vrijeme izrade ovog članka neke su biljke u vrtu uvenule zbog zime ili suše, druge zbog starosti, a posađene su i izrasle nove biljke. Ovaj popis odgovara trenutku u kojem je zabilježeno stanje zelenog fonda i sjećanju na biljke koje su nekada bile u vrtu. Nazivi bilja su lokalni ili općeprihvaćeni. O biljkama u vrtu brinula je do početka 2000. g. dugogodišnja domaćica ustanove. Sezonsko ukrasno bilje sijala je i presađivala, zalijevala. Biljni je fond nadopunjavao kupnjom sadnica i poklonima prijatelja ustanove, o čemu je sastavljen zaseban popis.

Neke biljke koje su rasle u perivoju nestale su odavno, poput trstike, koja se vidi na starim fotografijama uz istočnu šetnicu ljetnikovca, ogrozda i pasiflore, za koje je svojedobno gđa Smiljana Dujmović Bulić rekla, da su rasli pored bunara.⁵⁵ Više starih stabala gorkih naranči i limuna propalo je proteklih godina, uslijed velikih i dugotrajnih kiša i mrazeva. Ustanova nema zaposlenog vrtlara, o održavanju, sadnji i zalijevanju brine osoblje Muzeja i vrtlar kojega Muzej povremeno angažira.

Najveći dio perivoja sada je livada samoniklog bilja. Sastav bilja na livadi varira, što se rasije jedne godine, nikne sljedeće. Zemlja u perivoju glinasta je, dio je flišne zone koja se proteže od predjela Podstine na zapadu do uvale Borča na istoku. Siromašna je hranjivima, duboka je i zadržava vlagu, ali je potrebno prozračivanje i obogaćivanje. Hortikultura obnova perivoja iziskuje angažiranje stručnjaka i osoblja koje će o vrtu voditi stalnu brigu. Perivoj se koristi za održavanje priredbi i obilazak turista.

54 Prilikom izrade projekta izostala je suradnja s ustanovom, a projekt ima puno nedostataka, koje treba ispraviti kako bi se mogao izvesti. Muzej je uputio prijedlog i primjedbe za ispravak projekta, na što nije bilo odaziva. Tvrtka koja je dokumentaciju izradila u međuvremenu je prestala postojati.

55 Prilog 3

Biljni fond perivoja - biljke zatečene u perivoju 1996. godine

Jagode	Ljiljan ružičasti	Timijan	Bugenvilja
Gladiole, jesenske, ljetne	Anđelika	Ljubice	Ljubice
Tulipan	Narcis	Nevica	Pitosfora
Iris, plavi i bijeli	Bršljan	Oleandar	Mandarina
Frezije	Lovor	Ruža od vonja	Zumbul
Maravinac, posijan	Bajam	Ruža, bijela	Takoma
Metvica	Sljez divlji	Kapara	Veprina
Gorka naranča	Margaritela	Limun	Tamaris
Domaća naranča	Anemone	Šipak	Hibiskus, sljez
Divlja djetelina	Maslačak	Pirika	Luk, divlji
Asphodel – ljiljan.	Bokvica	Tartuf ljetni ¹	Mahovina
Kantarion	Kičica	Lažni tartuf	Šparoga
Matičnjak	Troskot	Kostrić	Aloa arboria
Smokva vodenjača	Kozlac	Kupina	Kadifika
Veliki sljez	Statice	Amarilis	Krizantema

Biljni fond, dopuna do 2022. godine

Mimoza zimski	2	Kruška nashi	1	Dubrov. koralj	1	Kamelija	2
Dunja	1	Nešpola	2	Karanfil	1	Žuka	
Nektarina	1	Maslina Koroneiki	1	Zumbul		Šafran	
Breskva	1	Maslina lastovka	1	Mimoza ljetna	1	Aloa vera	2
Naranča Washington	2	Šljiva đenerika	1	Jorgovan	1	Jabuka	1
Kaki jabuka	1	Marelica	2	Smilje	1	Smreka (bož. drvo)	1
Žižula	2	Oskoruša	1	Glicinija	1	Perunike plave	1
Višnja maraska	1	Bakuk	4	Aspidistra	1	Kana žuta	
Višnja obična	1	Margaritele	2	Jasmin	1	Ljiljan grančica	
Limun	2	Ruža noćna ljep.	1	Viola	5	Luk ukrasni	
Limeta	1	Oleandar	8	Čuvarkuća	1	Snježna lopta	2
Sibir.naran.Poncirus	1	Šipak	2	Osteospermum	4	Levanda franc.	1
Ruža patuljasta	1	Eukaliptus	1	Hortenzije	8	Ružmarin	1
Kumkvat	5	Badem	2	Šparoge	1	Limunska trava	3
Mandarina klement	2	Jabuka kanadska	1	Maćuhice		Tamjan	

Ruža žuta vanilja	2	Šljiva		Pelargonija		Karanfil	
Ruža MMonroe,	1	Palma	2	Arbaroža		Narcis	
RužaGof Monaco	1	Cikas	2	Solanum	3	Perunika žuta	1
Lantana	5	Sunovrat	1	Pustinjska ruža		Djetelina ukras.	
Kivi	1	Ljiljan sv Ante		Akantus		Artičoka	1
Bijela ruža	1	Santolina	1	Suručica	1	Pasiflora	1
Ruža stablašica	1	Takoma	1	Božur	3	Kala bijela	1
Ruža mirisna	2	Pavitina	1	Lješnjak	1	Plumbago	1
Ruža penjačica, a	1	Šeboj	1	Ruža Damask.	1		

Muzealizacija ljetnikovca

Iako je tek 1965. godine⁵⁶ u svom statutu istaknula muzejsku kao jednu od svojih djelatnosti, sakupljanje i čuvanje muzejske građe osnovna je zadaća ustanove, koja se obavlja od samog njenog osnutka a ljetnikovac je korišten kao čuvaonica. Niko Duboković, tadašnji voditelj ustanove, u planu za 1964. ističe uređenje izložbene dvorane na katu istočne kuće⁵⁷, gdje je u to vrijeme sabirana i čuvana ne samo knjižna i arhivska građa već i raznovrsna etnografska, umjetnička baština, mnoštvo drugih vrsta muzealija koje su nabavljane i nabavljaju se kontinuirano radi popunjavanja zbirke.

U istočnom su krilu dvije stalne izložbe. Na katu je Salon Hanibala Lucića, izložbena cjelina sastavljena od umjetnina i upotrebnih predmeta. U prizemlju je stalni postav Prirodoslovne zbirke kabinet dr. Grgura Bučića.

Uređenje Salona Hanibala Lucića

Početkom 1998. pristupilo se uređenju kata istočne kuće,⁵⁸ gdje se u čuvaonici starije knjižne građe s vremenom nakupilo obilje građe (ali i stvari koje tamo ne pripadaju). Nakon reorganizacije, pospremanja i čišćenja prostora, izvršeni su popravci:

- izrađeni su ostakljeni prozori za zapadni i jedan od sjevernih prozora, gdje su nedostajali,
- izrađene su nove šture za sva četiri prozora kata i zapadnog prozora u potkrovlju – drvenariju je izradio Ambroz Radoša Barišić.

Majstori Dragan i Davor Glavaš izveli su sljedeće radove:

- popravljena je rasvjeta,
- zidovi koji su se osipali očišćeni su, ožbukani i obojani,

⁵⁶ 1965. Historijski arhiv preoblikovan je u Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara.

⁵⁷ 1964. godine bio je osnovan Muzej hvarske komune, ali sljedeće se godine osniva Centar za zaštitu kulturne baštine, koji je registriran kao slijednik Historijskog arhiva.

⁵⁸ U dokumentaciji Muzeja nekoliko je popisa i indeksa stare biblioteke raznih popisivača. Knjige potječu od nekoliko otkupljenih privatnih biblioteka, među njima je više rariteta. Fond je sistematiziran u Zbirku starih i rijetkih knjiga.

- izbrušen je i lakiran drveni pod,
- brušenje i bojanje bibliotečnih ormara,
- postavljanje držača za zavjese.

Izložena je odabrana građa iz fundusa: namještaj, od čega nekoliko škrinja, umjetnine, medalje, pečati, oružje. Neki su predmeti nabavljeni otkupom. Od Muzeja suvremene umjetnosti dugoročno je posuđen portret Hanibala Lucića, slika u ulju manjeg formata⁵⁹. Nakon uređenja, prostor je nazvan Salon Hanibala Lucića.

Salon Hanibala Lucića otvoren je 1999. izložbom grafičke mape „Hanibal Lucić“ autora Fadila Vejzovića i Veljka Barbierija. U Salonu se održavala manifestacija „Sonetni dani Hanibala Lucića“, u suradnji s Društvom hrvatskih književnika, održavaju se povremene izložbe i priredbe, kao Noć muzeja i Božić u Muzeju, pjesničke večeri i dr.

Uređenje Prirodoslovnog kabineta dr. Grgura Bučića

Nakon premještanja arhiva u novi prostor u zapadnoj kući, u prizemlju istočnog krila ljetnikovca uređen je stalni postav zbirke Prirodoslovni kabinet dr. Grgura Bučića.⁶⁰

Pripremne je radove izveo obrt Pais d.o.o., koji je prethodno sagradio nove arhivske i radne prostore u zapadnoj kući:

- uklonjene su stare drvene arhivske police i ostala zastarjela oprema,
- zidovi i strop su očišćeni, popravljeni i obijeljeni,
- izvedene su nove električne instalacije i postavljena galerijska rasvjeta,
- izbrušen je i lakiran pod (Antun Bratanić),
- restaurirana su tri drvena ormara ranije pretvorena u police, izrađeno je šest ležećih vitrina i prilagođeno šest malih niskih vitrina nabavljenih za izlaganje geoloških uzoraka i okamina (Mićo i Joško Rosso, obrt Father & Son),
- restauriran je i očišćen stari namještaj kabineta i drugi namještaj uključen u postav. (Majstor Dragan Glavaš)⁶¹

Knjige i periodika, uglavnom duplikati, koji su ostali u prostoru nekadašnjeg arhiva nakon premještanja građe, popisani su, sortirani i smješteni u kutije na kojima je označen njihov sadržaj. Kutije su potom premještene u biblioteku u zapadnoj kući.

Dana 20. travnja 2018. godine, u sklopu programa proslave 150. obljetnice organiziranog turizma i 160. godišnjice meteorološke stanice u Hvaru, otvoren je stalni postav prirodoslovne zbirke Kabinet Grgura Bučića, svestranog prirodoslovca, člana Higijeničkog društva, prvog meteorologa i telegrafista u Hvaru, počasnog doktora sveučilišta u Grazu, čija se ostavština čuva u Muzeju.

59 Portret je bio dijelom kolekcije umjetnine padovanskog liječnika Antonia de Veya, koji je sliku poklonio Benku Horvatu. Horvatova je ostavština raspodijeljena u više muzeja. O slici je pisao i vijest o njoj pronio Marin Zaninović, koji je priču o slici objavio u novinskom članku 1953. godine.

60 Zbirka je ostavština prirodoslovca dr. Grgura Bučića, koju je ranih 1950-ih dr. Duboković spasio od propadanja, nakon što je država prodala obiteljsku kuću obitelji Bučić. Građu je obradio dr. Ante Tadić, koji je izradio inventar zbirke i napisao o njoj više radova. Kustosi MHB-a, viši kustos Marinko Petrić i kustosica Katija Borak izvršili su reviziju zbirke i fotodokumentaciju i izradili stručnu koncepciju. Radove i likovni postav je vodila Nives Tomasović.

61 Majstoru Dragan Glavaš dugujemo zahvalnost za uređenje Salona Hanibala Lucića i Kabineta dr. Grgura Bučića, bez njegovog znanja, iskustva i spremnosti da ustanovi izide u susret ti poduhvati gotovo ne bi bili mogući.

Obnova ljetnikovca i muzejska prezentacija – plan za budućnost

Treba naglasiti da se sam način na koji Muzej koristi ljetnikovac uvjetovao zahvate i obnovu proteklih desetljeća odrazio se na obnovu spomenika. Djelomične izmjene zatečenog stanja radi potrebe za spremišnim i radnim prostorom prvenstveno se odnose na uklanjanje izvornog ciglenog poda u prizemlju istočnog krila i novije, otvaranje dva prozora u obzidi gospodarske, zapadne kuće.

Planiranje obnove u njegovom izvornom stanju i korištenja ljetnikovca Hanibala Lucića u budućnosti, podrazumijeva:

- reviziju postojeće dokumentacije i ranijih zahvata,
- arheološko istraživanje unutar perivoja i u neposrednoj okolici, radi utvrđivanja opsega rimske vile rustice i drugih starijih slojeva na kojima je ljetnikovac izgrađen,
- usklađivanja prostorno-planske dokumentacije s mjerama zaštite,
- izradu projekta obnove arhitekture ljetnikovca, kuća, ogradnih zidova, šetnica i kolonada pergola, obnovu izvornih ulaza, zapadnog i istočnog, uz uklanjanje bespravno izgrađenih objekata koji se naslanjaju na južni ogradni zid,
- obnovu sistema akumulacije vode: čišćenje i poravak bunara, slivnika i ukopanog dovodnog kanala, rekonstrukciju pločnika i aktiviranje nakapnice duž šetnice,
- izradu projekta hortikulturnog uređenja: analiza tla, plan sadnje i održavanja nasada,
- izradu programa prezentacije i korištenja ljetnikovca, kao muzejskog prostora posvećenog Hanibalu Luciću, renesansnoj književnosti, ladanju i hortikulturi.

Obnovi ulice Hanibala Lucića, iz 16. stoljeća, (tada zvanu *Strada nuova*) treba posvetiti posebnu pažnju, budući da je proteklih desetljeća više puta prekopana i oštećena.

Ulica je za većih kiša neprohodna, iako je uz rubove ulice s obje strane bio nogostup od kamenih pragova, oko metar dugih i 20 cm visokih, koji su omogućavali prolazanje.

Danas je nogostup još djelomično sačuvan na sjevernoj strani ulice, na južnoj ga nema, mjestimično je vidljiv njihov temelj. Jednaki nogostupi, odnosno rubnici, nalaze se između povišene ploke pred Katedralom i nižih djelova trga, „ulica“ na južnom i sjevernom rubu Pjace. Radi se o istoj regulaciji oborinskih voda. Današnja popločana staza u vrtu ljetnikovca, od ulaznih vrata do južne šetnice, nije izvorna, oblikovana je 1950-tih i kasnije. Rubnici staze su nogostupi ulice, koji su premješteni za gradnje komunalne infrastrukture. Postavljeni su na zemlji, bez veziva.

Ljetnikovac Hanibala Lucića dom je Muzeju hvarske baštine već 75 godina. Za to su vrijeme izvršeni zaštitni radovi u istočnoj kući i adaptacija zapadne kuće, spomenik je obnavljan, održavan i revitaliziran.

Čuvanje i prezentacija muzejske građe, kao i samog ljetnikovca Hanibala Lucića i njegove književne baštine, bio je prioritet Muzeja hvarske baštine u prošlosti, sada je također i bit će u budućnosti.

PRILOZI

Prilog 1.

Pismo Općine Hvar 9. XI. 1923. g. Visokom Ministarstvu Prosvete, Beograd

Od godine 1523. postoji u Hvaru ljetnikovac (zaselak) jednog od najstarijih pjesnika ovog historijskog grada Hanibala Lučića, koji je baš u tom ljetnikovcu napisao svoju krasnu „Robinju“ i „Pisni ljuvene“, opijen čarom osvježujućeg i hladnog ljetnog maistrala. Kad su Turci pak god 1573 ognjem uništili grad Hvar, zapališe i taj ljetnikovac koji je od te doba ostao u formi ruina, (kako se iz ovdje priloženih slika vidi). Oporukom Jelene (sic!) Lučić prešao je ljetnikovac u vlasnost zaklade „Skakoc“ koja je imala svrhu uzgajati klasičnom naobrazbom mlade, pa je zaklada otvorila u njemu svoj „Seminarium“. Davna je namjera ove općine bila da to umjetno arhitektsko djelo, taj historijski spomenik od potpunog uništenja spasi. U tu je svrhu unajmila za 29 godina od zaklade „Skakoc“ zaselak sa perivojem pod uvjetom da će ova općina nastojati da ga popravi i uporabivim za gradski muzej napravi a perivoj upotrebi za rasadnik plemenitog bilja. U Hvaru postoje bogati i stari arhivi, kaptolske, samostanske i triju privatnih biblioteka. Postoje bogate privatne zbirke, numizmatike, umjetničkih slika Basana, Tiziana, Santa Croce, Palme, ručnih bogatih radnja čipkarskih itd. pa je Društvo za čuvanje starina Hanibal Lučić zaključilo to sve sakupiti za gradski muzej, kad bi općina uredila taj zaselak pjesnika Hanibala Lučića. Kad je svojedobno bio ovdje na ladanju umirovljeni g.prof. Popović, isti je gosp. izrazio ideju da bi se taj ljetnikovac potpuno uredio i udesio sa par soba za ljetno ladanje beogradskih akademika, koji bi mogli u njemu držati svoju biblioteku, baviti se naukom, a u hladovini uživati pogodnosti morskog ljetovališta.

Gospodin prof. Jovan Cvijić, odlični predsjednik te akademije video je ljetnikovac i razumeo njegovu vrednost i ljepotu.

Danas općina Hvara raspolaže sa neograničenom punomoći da ga se uredi bilo za koga u kulturne i humanitarne svrhe. Ona ga danas ovim nuđa Toj ugl. Akademiji na uporabu za koliko godina želi. Ova siromašna općina sa malim brojem stanovnika nije u stanju da ga popravi, jer se za to hoće najmanje 180.000 dinara po znanju vještaka. Ljetnikovac ima dve srednje kuće sa 9 prostorija, verandu po sredi, terasu pred glavnom kućom, i veliki perivoj sa cisternom od površine 1400 metara kvadratnih. Na veoma je zgodnom položaju, osamljen vanka grada, a ljetni uživa najhladniju temperaturu. Ako ga Ta ugl. Ustanova želi za svoje naučne svrhe ili gosp. akademika, neka izvoli izjaviti se uz kakva modaliteta, a ova će im i općina u svemu na ruku doći.

Molimo za to Vis. Ministarstvo da blago izvoli uvrstiti posebnu poziciju u budžetu 1924/25 kao subvenciju opštini Hvara za popravak zaseoka pjesnika Hanibala Lučića. (da blago izvoli zainteresovati nadležno ministarstvo ili ona iz svojih fondova odrediti općini Hvara jednu subvenciju od bar (80.000. prekrizišno pa upisano 150.000. Din) a ova će općina po svom tehničkom odsjeku potpuno urediti i staviti besplatno na dispoziciji i tako spasiti taj historijski i arhitektonski spomenik od gotove propasti. Očekujući skori odg. 15.VI.23.

Prilog 2.

Sjećanja Mićeta Rossa Bepice, rođenog 1939. godine

Najranija sjećanja na Đardin je oko vremena kada je krenuo u školu, znači prije 1945. Otac Josip, kojega su zvali Bepica, bio je čuvar hotela Palace. Tamo su i stanovali, tamo se Mićo i rodio. U Palacu su živjeli za vrijeme talijanske okupacije Hvara. Šef je bio tzv. „tenante barka“ – tako je tituliran šef vojne komande, koji je s obitelji stanovao u Lođi. Imao je sina Mićinih godina, razgovarali su talijanski. Svakog su dana doručkovali zajedno u hotelu. Kad su u Hvar došli partizani, zabranili su mu govoriti talijanski (prijetili su da će mu odrezati jezik). Otac je kao čuvar hotela morao održavati i vrt u ljetnikovcu Hanibala Lucića, kao ekonomiju hotela. Do ljetnikovca je vodio popločani put. S lijeve strane puta je bio zid drugih vrtova, a s desne gomila (suhozid). Vrata su bila drvena, imala su “krakun i luket” (zasun i lokot). Sadio je “frut” (povrće), pomidore, slanutak, biži, tikvice - sve uokolo bunara. Frut se zalijevao vodom iz gustirne. Bila je montirana pumpa, pa se voda pumpala. Oko gustirne su bila 4 stupa i odrina. U hotelu se pekao kruh za stanare i vojsku, djeca su nogama mijesila tijesto u koritu (oprali bi im noge). Misli da je kuća na istoku tada imala krov, a ona na zapadu ne. Bile su nekakve grede i daske iznad prizemlja. U istočnoj kući su bili kunići i kokoši. Kunini su kopali rupe u podu i tamo se skrivali. U vrt su dovodili kozu, koja se hranila lišćem povrća, bilo je za nju dosta zelenja. Držali su je u Grodu, kraj kuće Domančić. U pašu su je vodili na Kruvenicu. Na zapadnom dijelu vrta sijala se pšenica, za domaćinstvo. Bilo je dosta “javora” (lovora). Ulaz u istočnu kuću iz vrta bio je zarastao u javor, bilo ga je i pod zidom kuće. U vrtu je bilo naranči, mandarina i limuna. Kada su odselili iz hotela u kuću na rivi, Mićo je krenuo u školu, više nije išao u Đardin. Hotel je bio zatvoren, Talijani otišli, a ključevi hotela su bili kod Katice Ruljančić u Visu. Bepo je s partizanima otišao na Vis po ključeve. Hotel je bio opljačkan.

Zapisala Nives Tomasović, 13. 9. 2019.

Prilog 3.

Prvi susjed ljetnikovca sa zapada, Ivo Novak Šole, ispričao je svoje sjećanje iz djetinstva na perivoj:

Rođen je 1933., u kući u neposrednom susjedstvu ljetnikovca Hanibala Lucića, sa zapadne strane. Sjećanja koja navodi sežu od njegove šeste godine. Sjeća se barba Bepice (Josip Rosso) koji je brinuo za uzgoj povrća u vrtu Hanibala Lucića i svinjac. Nosio je tzv. „buride“ (spirine) za prasce koji su držani u ruševini istočne kuće.

Svinje su uzgajane za potrebe hotela Palace, čiji je direktor bio dr. Josip Avelini. Meso se sušilo za potrebe hotela. Međašni zid između ljetnikovca i kuće Novakovih je bio izgrađen u suhozidu (najvjerojatnije složen kamen urušenog zapadnog zida vrta). Zid je padao pa su ga radnici tada popravljali. Sjeća se da je u vrtu sijana pšenica. Vrt se nazivao na više načina u to vrijeme, npr. jardin, ďardinet i žardin. Dva parka u gradu su nazivani veliki i mali „ďardinet“. Vrt obitelji Miličić Mališko (na sjevernoj strani Ulice Hanibala Lucića) nazivao se jardin. U to vrijeme povorka sprovoda je pratila pokojnika do istočnog kuta vrta ljetnikovca, odnosno, do „za Žardin“, kada se svećenik i narod vraćao prema Pjaci, a uža rodbina je nastavljala do groblja. Lijes se nosio, a kasnije su nabavljena pogrebna kolica. Prvi pokojnik kojega su vozili pogrebnim kolicima je bio Marinac (Primi).

Istočnu kuću ljetnikovca je popravljalo zanatsko poduzeće, nekako krajem 40-ih ili ranih 1950-ih. U njoj su poslije bili stanari, Jure Barišić iz Zoraća i drugi, neko vrijeme je tu imao atelje Ante Jurišić. U vrtu je bio rasadnik, vodio ga je Miko Papafava, koji je bio pošćik (poljar). Uzgajale su se sadnice loze i povrća. U vrtu je bilo stabala naranči i mandarina. Kao djeca brali su mandarine i slatke naranče za jesti, a gorkim narančama su igrali igru koja se zvala „na tusta škina“. Igrači bi izdubili nekoliko rupa u zemlji, koliko igrača toliko rupa. Na udaljenosti od metar i pol od rupa povukli bi crtu iza koje bi se poredali igrači, obično u dvije grupe. Igrač gađa narančom svoju rupu. Ako naranča upadne u rupu, tom narančom ima pravo gađati igrače protivničkog tima, koji može bježati da ga ne pogodi. Nije bilo zbrajanja bodova. Za igru su uzimali gorke naranče iz vrta Hanibala Lucića i biskupskog vrta. Igrali su na Dolcu, pred kućom Alviž. Tu su u blizini rasli jablanovi, uz rub puta nasuprot zida biskupskog vrta gdje su vezivali toware i stoku, obično vola na kraju sedmice, djeca su skakala na vola. Žene iz Brusja su donosile drva na magarcu i vezivale ga za jablan. Sjeća se igre „Naka bije..“, ali ta se igra najčešće igrala „Na bankete“. Imena igrača su obično bila imena država.

Zapisala: Nives Tomasović u siječnju 2020.

HANIBAL LUCIĆ'S SUMMER RESIDENCE IN HVAR FROM 1950 TO 2022

Summary

The article is a review of the renovation and revitalization of the Hanibal Lucić summer house in Hvar, in the period from 1950 to 2022. The renovation was conditioned by the establishment of the Historical Archives of the Commune of Hvar, which was the initiator and manager of the works. The institution has been using the eastern wing of the summer house since 1950 as a storage facility for archival and book materials, and the western house since 1970, when the summer house became the headquarters of the successor to the Historical Archives, the Center for the Protection of Cultural Heritage of the Island of Hvar. The summer house was repaired and renovated three times during the 20th century. The first interventions were carried out in 1950, when the roof of the eastern wing was renovated and the most necessary interior works were also carried out so that the building could be used as a storage space for archival materials. Twenty years later, in 1970, the southern part of the western wing, often called the farm building, was partially renovated. The northern part of the western house, a dilapidated enclosure, was adapted into a new archival storage space from 2009 to 2016. Preparations for the renovation of the garden, as the final phase of the renovation, are currently underway.

Keywords: *Hannibal Lucić's Summer House; Hvar Heritage Museum; Center for the Protection of Cultural Heritage of the Island of Hvar; Niko Duboković Nadalini; Hvar*